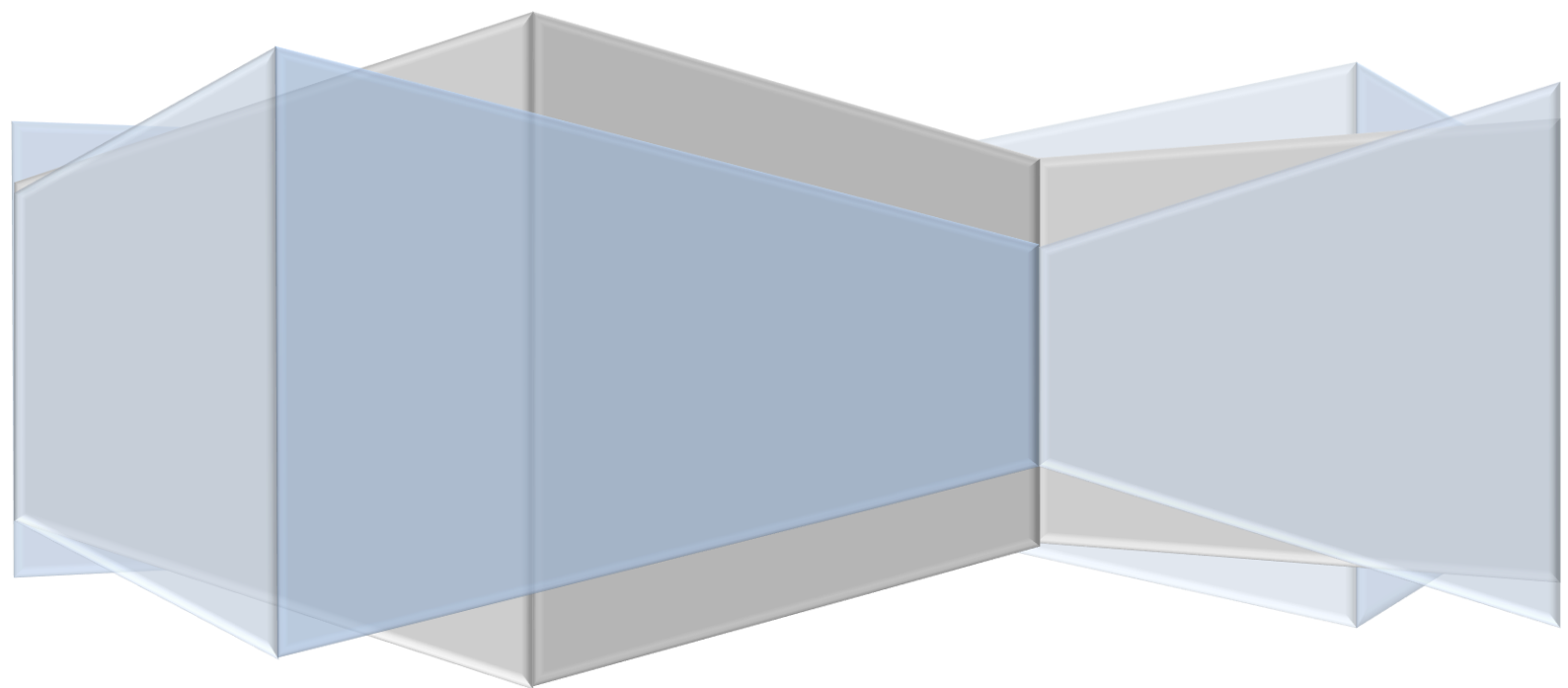

**Μάνατζμεντ Τουριστικών Επιχειρήσεων και Οργανισμών
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας**

Οι επιπτώσεις του Brexit στην τουριστική βιομηχανία

Ηρακλής Γκοτσασβίλι ΜΤΜ 17017

2018

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	4
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΕΙ ΤΟ BREXIT

1.1 Έξοδος από την ενιαία αγορά.....	5
1.2 Τα 12 σημεία του Brexit συνοπτικά.....	6
1.3 Όσα ξέρουμε για το Brexit.....	8
1.4 Το άρθρο 50	13
1.5 Τι μέλλει γενέσθαι μετά το Brexit.....	15
1.6 Τράπεζα της Αγγλίας: Το Brexit στοίχισε 900 λίρες σε κάθε βρετανικό νοικοκυριό.....	21

2. Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ BREXIT

2.1 Η ανακοίνωση της Κομισιόν.....	22
2.2 Η 29η Μαρτίου 2019 ορίστηκε η επίσημη ημέρα αποχώρησης.....	25

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Ε.....

2.1 Πως θα επηρεάσει την Ελλάδα το Brexit.....	31
---	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Οι Επιπτώσεις του Brexit στον Ελληνικό Τουρισμό.....	36
3.2 ΜΕΛΕΤΗ ΣΕΤΕ.....	40

3.3 Πως θα επηρεάσει το Brexit τον ελληνικό τουρισμό.....	48
3.3.1 Σε συναγερμό οι low cost αεροπορικές.....	49
3.4 Brexit και Βρετανοί τουρίστες στην Ελλάδα.....	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Ποιες οι επιπτώσεις στον ευρωπαϊκό τουρισμό.....	58
4.2 Λιγότεροι οι τουρίστες από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Πορτογαλία για το 2017.....	61
4.2.1 Σε τροχιά ανάπτυξης ο πορτογαλικός τουρισμός.....	62
4.3 Τα δεδομένα στη χώρα της Κύπρου.....	63
4.4 Η έλευση των Αμερικανών στην Ευρώπη.....	64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Τι σημαίνει το Brexit για την ταξιδιωτική βιομηχανία του Ηνωμένου Βασιλείου

5.1 Αποτελέσματα.....	66
5.1.1 Μετακίνηση αγαθών και υπηρεσιών.....	68
5.1.2 Μετακίνηση ανθρώπων.....	69
5.1.3 Πρόσβαση στις επενδύσεις.....	69
5.1.4 Οι εισροές των επιβατών μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των χωρών της Ε.Ε.....	70
5.1.5 Μελέτη πιθανής περίπτωσης: Θα μπορούσε το Brexit να επηρεάσει τα ταξίδια των Βρετανών στο εξωτερικό;.....	70
5.1.6 Πιθανή χορήγηση βίζας.....	71
5.1.7 Η ανησυχία των Βρετανών τουριστών.....	72
5.2 Πως θα λειτουργήσει όμως το Brexit;.....	74

5.2.1 Επιπτώσεις στους καταναλωτές.....	76
5.2.2 Οι επιπτώσεις του Brexit για τους εργαζομένους στο κλάδο των ταξιδιών και του τουρισμού.....	80
5.2.3 Οι επιπτώσεις στις επενδύσεις που αφορούν το ταξιδιωτικό τομέα.....	82
5.2.4 Εσωτερικές επενδύσεις στον ταξιδιωτικό τομέα.....	82
5.2.5 Η επίδραση του νομίσματος.....	83
5.2.6 Η επιρροή του Brexit στην καταναλωτική δαπάνη.....	84
5.2.7 Το πρόβλημα με τη VISA.....	86
5.2.8 Το πλήγμα στον εισερχόμενο και τον εξερχόμενο βρετανικό τουρισμό.....	87
5.3 Οι Βρετανοί επιλέγουν τον εσωτερικό τουρισμό.....	88
5.4 Η θέση των αεροπορικών και ταξιδιωτικών εταιρειών.....	91
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	95
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	96

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με βάση το αποτέλεσμα της κάλπης μετά τη διενέργεια του δημοψηφίσματος, το Ηνωμένο Βασίλειο γίνεται η πρώτη χώρα που εγκαταλείπει την Ευρωπαϊκή Ένωση, ύστερα από 43 χρόνια, μπαίνοντας έτσι σε αχαρτογράφητα νερά. Μια ψήφος-πλήγμα για την Ευρωπαϊκή Ένωση, που διαρκώς αυξάνει τα κρούσματα εθνικισμού και ευρωσκεπτικισμού να ανεβαίνουν συνεχώς.

Η απόφαση αυτή τείνει να αλλάξει ριζικά τη θέση της Μεγάλης Βρετανίας στην Ευρώπη, αλλά και όλο τον κόσμο, αφού το Λονδίνο

αποτελεί τη χρηματοπιστωτική πρωτεύουσα της Ευρώπης, με τις μισές βρετανικές εισαγωγές να καταλήγουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Οι δυσμενείς επιπτώσεις σε βάθος χρόνου επικεντρώνονται και στο τομέα του τουρισμού, αφού εξαιτίας της υποτίμησης της συναλλαγματικής αξίας της στερλίνας έναντι του ευρώ, όπως και του πληθωρισμού, τα ταξίδια των Βρετανών θα μειωθούν, αν συνυπολογιστούν και οι σχετικές εκδόσεις βίζας.

Στην παρούσα εργασία αναλύονται οι επιπτώσεις ενός Brexit στον ελλαδικό, αλλά και στον ευρωπαϊκό χώρο, και κυρίως στο κομμάτι του τουρισμού. Ακόμη αναλύονται διεξοδικά με αριθμούς και μελέτες, τα προβλήματα που θα έχουν να αντιμετωπίσουν οι Βρετανοί πολίτες, όσον αφορά τον εισερχόμενο και τον εξερχόμενο τουρισμό τους, καθώς και όλες οι επιπτώσεις που προκύπτουν στο τομέα αυτό, με την εν λόγω απόφαση.

Παρ' όλα αυτά, η Ευρώπη πρέπει να φανεί ενωμένη, δυνατή και να επιβιώσει, με τις διαπραγματεύσεις μέχρι το οριστικό "διαζύγιο" να επισπευσθούν και να υπάρξει μια ομαλή έκβαση της υπόθεσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1. ΤΟ ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ ΑΝΑΚΟΙΝΩΝΕΙ ΤΟ BREXIT

Στις 23η Ιουνίου του 2016 το Ηνωμένο Βασίλειο αποφασίζει μέσω δημοψηφίσματος να εγκαταλείψει την Ε.Ε. Το ακριβές χρονοδιάγραμμα και οι όροι του διαζυγίου ανακοινώθηκαν, δια στόματος της Τερέζα Μέι, στις 17 Ιανουαρίου 2017. Η ψήφος των Βρετανών υπέρ της αποχώρησης από την ΕΕ δεν αποτελεί απόρριψη των αξιών τους και δεν είναι μια απόπειρα να προκαλέσει κακό στην ΕΕ. Η Σκωτία, η Ουαλία και η Βόρεια Ιρλανδία θα πρέπει να εμπλακούν στην διαδικασία και στο σχέδιο προς αποχώρηση της χώρας από την ευρωπαϊκή οικογένεια", πρόσθεσε η Βρετανή πρωθυπουργός. Η Μεγάλη Βρετανία θα ελέγξει τον αριθμό των

προσφύγων στην Ε.Ε, θα συνεργαστεί με τη ΕΕ για την ανταλλαγή πληροφοριών και πως οι μετανάστες παραμένουν να είναι ευπρόσδεκτοι, αλλά με έλεγχο που θα ασκείται από το Ηνωμένο Βασίλειο.

1.1 Έξοδος από την ενιαία αγορά

Η βρετανίδα πρωθυπουργός θέλησε η διαδικασία εξόδου από την ΕΕ να γίνει "σταδιακά", προκειμένου να αποφευχθεί μια υπερβολικά βίαιη αλλαγή, στον οικονομικό τομέα. Σχετικά με την θέση της περί Brexit, τάσσεται υπέρ της "σταδιακής εφαρμογής" μιας συμφωνίας με την ΕΕ που θα προκύψει μέσω διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση. Η Βρετανία, από τη μια δεν μπορεί να παραμένει πλήρες μέλος της τελωνειακής ένωσης της ΕΕ, αλλά και από την άλλη θέλει να διατηρήσει μετά το Brexit εμπορικές σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση χωρίς δασμούς.

Το Ηνωμένο Βασίλειο συνεχίζει λέγοντας πως η πλήρης ένταξη εμποδίζει τη Βρετανία να κλείσει τις δικές της εμπορικές συμφωνίες, θέλοντας μια τελωνειακή συμφωνία με την ΕΕ έτσι ώστε να διασφαλίσει πως δεν θα υπάρχουν τριβές μεταξύ του διασυνοριακού εμπορίου με την Ευρώπη. Σύμφωνα με το Βρετανό υπουργό Οικονομικών η χώρα δεν επιδιώκει να παραμείνει τμήμα της ενιαίας αγοράς της ΕΕ με την αποχώρηση από την ένωση, αλλά στοχεύει να επιτευχθεί συνολική συμφωνία ελεύθερου εμπορίου, όπως επίσης και η αστάθεια της στερλίνας προκαλεί μείζον ζήτημα για τους ξένους αγοραστές βρετανικών ομολόγων.

1.2 Τα 12 σημεία του Brexit συνοπτικά

- Επιθυμεί τον μεταναστευτικό έλεγχο.
- Η αποχώρηση από την Ευρωζώνη σημαίνει ότι οι νόμοι που ισχύουν στο έδαφος του Ηνωμένου Βασιλείου θα διαμορφώνονται αυτόματα στο Λονδίνο, στο Εδιμβούργο, στο Κάρντιφ και στο Μπέλφαστ.
- Προστατεύονται τα εργατικά δικαιώματα από την βρετανική κυβέρνηση, τα οποία προστατεύονται και μέσω ευρωπαϊκής νομοθεσίας
- Θέλει να επιδιώξει μια συνοχή και μια φιλοδοξία στην συμφωνία του Ελεύθερου Εμπορίου μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Η Βρετανία θέλει μια συμφωνία, έτσι ώστε να συνεχιστεί η συνεργασία με τους Ευρωπαίους εταίρους όσον αφορά τους τομείς της επιστήμης, της έρευνας και της τεχνολογικής καινοτομίας.
- Θα συνεχιστεί η συνεργασία με τους Ευρωπαίους συμμάχους κυρίως σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής, αλλά και πολιτικής άμυνας.
- Θα διατηρηθεί η ελεύθερη μετακίνηση προσώπων μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Δημοκρατίας της Ιρλανδίας.
- Συνεργασία με την ΕΕ ώστε να καταπολεμηθεί η τρομοκρατία

- Ισχυρή Βρετανία σημαίνει πως θα δυναμώσει ο πολύτιμος δεσμός μεταξύ των τεσσάρων χωρών που απαρτίζουν το Ηνωμένο Βασίλειο (Αγγλία, Σκωτία, Ουαλία, Βόρεια Ιρλανδία).
- Συμφωνία ΕΕ και τελωνείων, κάτι που ίσως σημαίνει τη μερική συμμετοχή στην τελωνειακή ένωση.
- Θα ελέγχεται ο αριθμός όσων εισέρχονται στη Μεγάλη Βρετανία από την υπόλοιπη Ευρώπη.
- Η έξοδος από την Ε.Ε. θα γίνει αργά και σταθερά. προς το συμφέρον της Μεγάλης Βρετανίας, των θεσμών της Ε.Ε. αλλά και των υπόλοιπων κρατών - μελών της. (news 247, 2017).

1.3 Όσα ξέρουμε για το Brexit

Χρονοδιάγραμμα:

Στο στρατόπεδο των Συντηρητικών, η Τερέζα Μέι αποφάσισε πως θα επικαλεστεί το άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας, με το οποίο ξεκινάει η διαδικασία εξόδου προς το τέλος του Μαρτίου του 2016. Δύο χρόνια θα είναι η διορία ανάμεσα στις δύο πλευρές, προκειμένου να ολοκληρωθούν οι διαπραγματεύσεις εξόδου της Βρετανίας από την ΕΕ εκτός και αν παραταθεί αυτό το χρονικό διάστημα. Ο επικεφαλής των διαπραγματεύσεων για το Brexit από την πλευρά της ΕΕ, ο Γάλλος Μισέλ Μπαρνιέ, επιθυμεί να επιτευχθεί μια συμφωνία πριν από τις Ευρωεκλογές του 2019.

Μετανάστευση και ενιαία αγορά

Το Λονδίνο επιθυμεί να έχει τον έλεγχο του μεταναστευτικού θέματος από την ΕΕ και ταυτόχρονα να διατηρεί την πρόσβασή του στην ενιαία αγορά της ΕΕ.

Οι ευρωπαίοι εταίροι προειδοποιούν πως η ελεύθερη διακίνηση αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων έχει να κάνει με την ελεύθερη διακίνηση προσώπων και ότι αυτό δεν είναι διαπραγματεύσιμο.

Μεταβατική συμφωνία

Το άρθρο 50 ασχολείται μόνον με το διαζύγιο μεταξύ Βρετανίας και ΕΕ. Οι μελλοντικές τους σχέσεις, το εμπόριο, όπως ο δικαστικός τομέας, αποτελούν το αντικείμενο άλλων χρονοβόρων διαπραγματεύσεων. Η πρόταση μια μεταβατικής συμφωνίας, θα αποτρέψει μια εξαιρετικά απότομη έξοδος από την ευρωπαϊκή αγκάλη, ιδιαίτερα για τις επιχειρήσεις, εν αναμονή της οριστικής συμφωνίας.

Κοινοβούλιο

Το Ανώτατο Δικαστήριο της Βρετανίας αποφάνθηκε πως η Μέι θα πρέπει να συμβουλευτεί το κοινοβούλιο πριν προβεί στο άρθρο 50 της Συνθήκης της Λισαβόνας.

Αν αποφασιστεί αυτό, η κυβέρνηση είναι υποχρεωμένη να παρουσιάσει στο κοινοβούλιο ένα σύντομο σχέδιο νόμου το οποίο θα ανάβει το πράσινο φως για την έναρξη της διαδικασίας του Brexit. Παρόλο την

υπεράσπιση της παραμονής στην ΕΕ, την περίοδο της εκλογικής εκστρατείας πριν από το δημοψήφισμα, οι βουλευτές αναμενόταν πως θα υιοθετούσαν το σχέδιο νόμου φοβούμενοι μήπως προκαλέσουν την οργή των ψηφοφόρων.

Οι πρώτες αντιδράσεις

Σύμφωνα με στοιχεία του BBC παρατηρήθηκε αύξηση σε μεγάλο αριθμό των Βρετανών που έλαβαν την υπηκοότητα μιας άλλης χώρας της ΕΕ μετά το δημοψήφισμα για το Brexit. Το 2017, συνολικά 12.994 Βρετανοί πολίτες έλαβαν την υπηκοότητα μιας από τις 17 χώρες-μέλη της ΕΕ για τις οποίες το BBC διαθέτει στοιχεία, με τον αριθμό αυτό να φτάνει το 2016 σε 5.025 και σε μόλις 1.800 το 2015. Η γερμανική υπηκοότητα σημείωσε μεγάλη αύξηση, από 594 περιπτώσεις το 2015 σε 7.493 το 2017. Η γαλλική υπηκοότητα ακολουθεί με 320 περιπτώσεις το 2015 έφθασε τις 1.518 τον περασμένο χρόνο. Στη συνέχεια η βέλγικη, με αύξηση, κατά την ίδια περίοδο, από 127 σε 1.381. Μόλις 43 ήταν οι Βρετανοί που έλαβαν την ελληνική υπηκοότητα το 2014, το 2015 ο αριθμός αυτός ήταν 46, το 2016 ήταν 31 και τον περασμένο.

Πίνακας 1: Στατιστικά στοιχεία σχετικά με την αλλαγή υπηκοότητας των Άγγλων κατοίκων

UK citizens becoming citizens of EU countries				
EU member state	2014	2015	2016	2017
Austria	6	10	10	24
Belgium	110	127	506	1381
Czech Republic	3	2	5	26
Denmark	21	70	85	164
Estonia	0	0	0	0
France	279	320	439	1518
Germany	496	594	2702	7493
Greece	43	46	31	56
Hungary	4	3	11	29
Ireland	51	54	98	529
Luxembourg	63	74	128	366
Poland	0	6	5	7
Portugal	13	11	20	147
Romania	2	0	1	2
Slovakia	0	2	0	1
Spain	67	28	44	48
Sweden	436	453	940	1203
Total	1594	1800	5025	12994

Πηγή: BBC

Με την νέα υπηκοότητα εξασφαλίζεται το δικαίωμα ταξιδιού, κατοικίας και εργασίας ελεύθερα, μετά το Brexit, σε άλλο κράτος-μέλος της ΕΕ, ενώ παράλληλα αυτό θα μπορεί να κληροδοτείται μετά στα παιδιά. Πολλοί ήταν αυτοί που κράτησαν και τις δύο υπηκοότητες. Το BBC εξασφάλισε αυτά τα στοιχεία που αφορούν το 2017 από 17 εκ των 27 άλλων χωρών μελών της ΕΕ. Μικρός αριθμό πολιτών πληροί τις προϋποθέσεις ώστε να αποκτήσει υπηκοότητα ενός άλλου κράτους μέλους της ΕΕ, καθώς υπάρχει χρονοβόρα και απαιτητική

γραφειοκρατία. Τα κριτήρια διαφέρουν από χώρα σε χώρα και πολλές φορές είναι σύνθετα. Στην περίπτωση της Γερμανίας για παράδειγμα, υπάρχει ειδική πρόβλεψη για όσους είχαν Γερμανούς προγόνους που υπήρξαν θύματα των ναζιστικών διωγμών.

Η Τερέζα Μέι με δήλωσή της έκανε σαφές πως έχουν ξεκινήσει οι διαπραγματεύσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση βάσει του σχεδίου που έχει, πιέζοντας με την πρότασή που επικρίθηκε και από τις δύο πτέρυγες του Συντηρητικού της κόμματος. Η Βρετανίδα πρωθυπουργός άφησε να εννοηθεί ότι δεν θα εγκαταλείψει την πρότασή της για τη μελλοντική σχέση της Βρετανίας με το μπλοκ – που σηματοδοτεί τη μεγαλύτερη αλλαγή στην εξωτερική και εμπορική πολιτική της εδώ και σχεδόν μισό αιώνα. Όσον αφορά την αποχώρηση των επιχειρήσεων, πέταξε το μπαλάκι στους υποστηρικτές του Brexit και τους φιλοευρωπαϊκούς βουλευτές στο κόμμα της, που βρίσκονται σε σύγχυση. Ο πρώην υπουργός εξωτερικών της Βρετανίας Μπόρις Τζόνσον, ο οποίος είχε δηλώσει τη παραίτηση του σχετικά με το θέμα την αποχώρησης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, συγκάλεσε συμβούλιο προκειμένου να επανεξεταστεί το θέμα. Παράλληλα, βουλευτής, και υποστηρικτής του Brexit, του κόμματος της Μάι κάλεσε να αλλάξει το σλόγκαν που χρησιμοποιεί «Brexit σημαίνει Brexit» σε «Brexit σημαίνει Παραμένουμε». Η πρωθυπουργός εμμένει στη θέση της, πως υπάρχει αρκετός χρόνος για την διαπραγμάτευση μιας συμφωνίας με την ΕΕ, πριν από την αποχώρηση.

1.4 Το άρθρο 50

1. Κάθε κράτος μέλος αποφασίζει την αποχώρηση του από την Ένωση, σύμφωνα πάντα με τους εσωτερικούς συνταγματικούς του κανόνες.

2. Το κράτος μέλος που αποφασίζει την αποχώρηση, κάνει γνωστές τις προθέσεις του στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Υπό το πρίσμα των προσανατολισμών του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, η Ένωση προβαίνει σε διαπραγματεύσεις και συνάπτει με το συγκεκριμένο κράτος συμφωνία ώστε να καθοριστούν οι λεπτομερείς ρυθμίσεις για την αποχώρησή του έχοντας υπόψη το πλαίσιο των μελλοντικών του σχέσεων με την Ένωση. Η διαπραγμάτευση της συμφωνίας αυτής γίνεται σύμφωνα με το άρθρο 218, παράγραφος 3, της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η συμφωνία συνάπτεται εξ ονόματος της Ένωσης από το Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει με ειδική πλειοψηφία, μετά από την έγκριση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.

3. Μετά το πέρας της έναρξης ημερομηνίας για την συμφωνία αποχώρησης, δεν ισχύουν πλέον οι συνθήκες για το συγκεκριμένο κράτος, ή ελλείψει τέτοιας συμφωνίας, δύο χρόνια μετά τη γνωστοποίηση που μνημονεύεται στην παράγραφο 2, εκτός εάν το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, σε συμφωνία με το εν λόγω κράτος μέλος, με ομόφωνη απόφασή του παρατείνει την προθεσμία αυτή.

4. Για τους σκοπούς των παραγράφων 2 και 3, το μέλος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Συμβουλίου που αντιπροσωπεύει το κράτος που αποχωρεί δεν συμμετέχει σε συζητήσεις και διαπραγματεύσεις με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ή το Συμβούλιο που το αφορούν.

Η ειδική πλειοψηφία ορίζεται βάσει του άρθρου 238, παράγραφος 3, στοιχείο β), της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

5. Εάν το κράτος που αποχώρησε από την Ένωση ζητήσει την εκ νέου προσχώρησή του, η αίτηση αυτή υπόκειται στη διαδικασία του άρθρου 49 (Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016M050>).

Σχεδόν μόνο το 29% των Βρετανών εμπιστεύεται τους χειρισμούς Μέι, αφού πολλοί είναι οι Βρετανοί ψηφοφόροι που χάνουν την εμπιστοσύνη τους στους χειρισμούς της Βρετανίδας πρωθυπουργού στο θέμα των διαπραγματεύσεων. Πρόκειται για το χαμηλότερο ποσοστό από τότε που ξεκίνησε να διεξάγεται η σχετική έρευνα τον Νοέμβριο του 2016. Το ποσοστό έγκρισης των κυβερνητικών χειρισμών στις συνομιλίες για το Brexit είχε φτάσει έως και το 55% το πρώτο εξάμηνο του 2017, αλλά έκτοτε έχει μειωθεί. Σε νέα έρευνα 2000 ατόμων, το 56% των ψηφοφόρων δεν είναι βέβαιοι πως θα επιτευχθεί θετική συμφωνία, με το 26% να πιστεύει τη σωστή συμφωνία.

1.5 Τι μέλλει γενέσθαι μετά το Brexit

Αρκετοί ήταν αυτοί που χαρακτήρισαν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος το πιο σημαντικό γεγονός στην Ευρώπη, μετά τη πτώση του τείχους του Βερολίνου. Άλλοι πάλι μίλησαν με υποτιμητικά λόγια, προκειμένου να υποβαθμίσουν το πολιτικό μέγεθος του. Δεν τίθεται θέμα διάλυσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης στο κοντινό μέλλον, αντιθέτως να συνεχίσει ως έχει. Επίσης οι επιπτώσεις του Brexit στην Ε.Ε. δεν μπορούν να αναλυθούν παρά μόνο μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο γεωπολιτικών.

Δύο στρατόπεδα δημιουργούνται στην Ευρώπη, το πρώτο το οποίο αποτελείται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, την πλειοψηφία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και αρκετούς ηγέτες από το κόμμα των

σοσιαλδημοκρατών, προτείνει την επιτάχυνση της περαιτέρω ενοποίησης της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάνοντας λόγο για ολοκληρωμένες κοινές Ευρωπαϊκές στρατηγικές όσον αφορά θέματα άμυνας και προστασίας κοινών εξωτερικών συνόρων, υπηρεσιών πληροφοριών και ασφάλειας, μετανάστευσης και ασύλου καθώς και σε όλους τους τομείς οικονομικής δραστηριότητας. Στο απέναντι στρατόπεδο των κεντροδεξιών κυβερνήσεων και των αντίστοιχων πλειοψηφιών στα εθνικά κοινοβούλια, γίνεται λόγος για επιβράδυνση και αναβολή ενοποιητικών πρωτοβουλιών για τουλάχιστον μέχρι το τέλος του 2017 έτσι ώστε να έχουν ολοκληρωθεί οι Ολλανδικές, Γαλλικές και Γερμανικές εκλογές μεταξύ άλλων.

Στο δεύτερο στρατόπεδο επικρατεί το «πραγματιστικό» στοιχείο, όμως δεν είναι δυνατόν να σταματήσει ο αγώνας για την αντιμετώπιση των προβλημάτων όταν και όπως αυτά ανακύπτουν στους επόμενους μήνες σε τομείς όπως η λειτουργία της Ευρωζώνης, το Προσφυγικό κ.α. όποιες σημαντικές αποφάσεις και να παρθούν, το σίγουρο είναι πως θα λαμβάνονται για το επόμενο διάστημα μέσω των Ευρωπαϊκών θεσμών, κυρίως μετά από διακρατικές/διακυβερνητικές συμφωνίες δε. Έτσι μπαίνουν στην άκρη για λίγο οι ρόλοι της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου με αντίστοιχη διεύρυνση και ενίσχυση των ρόλων των κυβερνήσεων των χωρών μελών και των εθνικών κοινοβουλίων.

Οι βασικές πολιτικές εξελίξεις που ακολούθησαν το Brexit:

1. Η Τερέζα Μέι διαδέχτηκε τον Ντέιβιντ Κάμερον στην πρωθυπουργία

2. Οι Μπόρις Τζόνσον, Ντέιβιντ Ντειβις και Λιαμ Φοξ προστίθενται στην ομάδα της Μέι, ως την τριάδα υπουργών που είναι υπεύθυνη για τις διαπραγματεύσεις της Βρετανίας με την ΕΕ για την έξοδο της χώρας με συντονιστή τον Ντέιβις, οι οποίοι είχαν ταχθεί υπέρ του Brexit και τώρα αναλαμβάνουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην υλοποίηση του.
3. Η Τερέζα Μέι με δηλώσεις της, αναφέρει πως οι διαδικασίες για την έξοδο που προϋποθέτει την ενεργοποίηση του Άρθρου 50 της συνθήκης της Λισσαβόνας, δεν θα ξεκινήσουν πριν από τα τέλη του, καθυστερώντας έτσι σκόπιμα την όλη διαδικασία, αφού περιμένει το αποτέλεσμα των προεδρικών εκλογών στις όφειλε
4. Το πιο κρίσιμο σημείο της στρατηγικής αυτής αφορά τη συμμετοχή της Βρετανίας στην Ενιαία Αγορά την οποία και επιθυμεί διακαώς. Η συμμετοχή αυτή όμως προϋποθέτει, μεταξύ άλλων, την ελεύθερη διακίνηση προσώπων από χώρες –μέλη της Ε.Ε. (σύμφωνα και με το μοντέλο της συμμετοχής της Νορβηγίας) την οποία ελεύθερη διακίνηση δεν επιθυμεί η πλειοψηφία των Βρετανών που ενέκρινε το Brexit
5. Η πρωθυπουργός της Σκωτίας δηλώνει πως επιθυμεί να ασκήσει βέτο ή να ζητήσει δεύτερο δημοψήφισμα για τη συμμετοχή της Σκωτίας στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Στάρτζεον συνεχίζει λέγοντας πως το σύνθημα «Brexit σημαίνει Brexit», μπορεί να υιοθετηθεί από την Αγγλία και την Ουαλία που ψήφισαν την αποχώρηση και να καθιερωθεί νέο σύνθημα «Remain σημαίνει Remain» , για τη Σκωτία και την Βόρεια Ιρλανδία που τάχθηκαν υπέρ της παραμονής στην ΕΕ
6. Οι πολίτες της Βρετανίας έχουν διασπαστεί σε αυτούς που ψήφισαν υπέρ και σε αυτούς που ψήφισαν κατά, με τους νέους και μορφωμένους πλέον, να κατέχουν ευρωπαϊκή συνείδηση και να

μην τάσσονται με τη παλαιότερη γενιά για περασμένα μεγαλεία της Μεγάλης Βρετανίας.

7. Το εργατικό κόμμα βρίσκεται σε αναταραχή καθώς αμφισβητείται η ηγεσία του Τζέρεμι Κόρμπιν ο οποίος κατηγορείται για ανεπάρκεια της καμπάνιας του υπέρ του Remain αλλά και γενικότερα.

Αφού τελείωσε το βρετανικό δημοψήφισμα άρχισε να υπάρχει μια ανησυχία, αλλά και ελπίδα από την πλευρά των αντιευρωπαϊστών, για μια σειρά από δημοψηφίσματα που θα διενεργούσαν και άλλα κράτη-μέλη. Κάτι που δεν έγινε, αλλά διαπιστώθηκε μια ενοποίηση και ένα καλύτερο κλίμα στην Ευρώπη των 27, που συνδυάζεται με την πτώση στα ποσοστά των ακροδεξιών/εθνικιστικών κινημάτων στις περισσότερες χώρες-μέλη.

Ειδικότερα στη Γερμανία η δημοτικότητα της Άνγκελα Μέρκελ αυξήθηκε στο υψηλότερο επίπεδό της, όπως και στα δύο μεγάλα κόμματα της χώρας (CDU και SPD). Η δεξιά πτέρυγα, το λαϊκιστικό-αντιπροσφυγικό κόμμα (AfD) έχει σημειώσει πτώση δημοτικότητας σε ποσοστό 10%. Τα ποσοστά αυτά φαίνονται να διατηρούνται και μετά τις πρόσφατες τρομοκρατικές/δολοφονικές επιθέσεις αν και κανείς δεν μπορεί να προβλέψει τις πολιτικές επιπτώσεις αν τέτοιες επιθέσεις συνεχιστούν ή και ενταθούν. Οι συνεχείς τρομοκρατικές επιθέσεις διαμόρφωσαν και το πολιτικό τοπίο της Γαλλίας. Στην Ολλανδία το θέμα ενός ενδεχόμενου δημοψηφίσματος έπεσε στο κενό, αφού μόνο ένα 15% υποστήριζε τη συγκεκριμένη θέση. Ο ηγέτης της δεξιάς πτέρυγας Γκερτ Βίλντερς, ο οποίος είχε ένα αντιευρωπαϊκό πνεύμα, έπρεπε να περιμένει τις εθνικές εκλογές το Μάρτιο του 2017. Την ίδια ώρα, οι Χριστιανοδημοκράτες, οι Φιλελεύθεροι και οι Σοσιαλιστές, που είναι

υπέρ της Ευρώπης, ανακτούν έδαφος. Οι τελευταίες εκλογές οδήγησαν το κεντροδεξιό κόμμα του Ραχόι πρώτο. Μετά ακολουθούν οι Σοσιαλιστές, η ριζοσπαστική αριστερά του Podemos και το Ciudadanos. Εικάζεται ότι το Brexit μείωσε τα ποσοστά των Podemos «φοβίζοντας» ένα τμήμα των ψηφοφόρων τους. Οι διαπραγματεύσεις για σχηματισμό κυβέρνησης συνεργασίας ή μειοψηφίας συνεχίζονται, χωρίς να μπορεί να αποκλειστεί και τρίτος κύκλος εκλογών αυτή τη χρονιά. Η επίπτωση του Brexit ήταν ανάμεικτες με την ακροδεξιά του Σαλβίνι να καταγράφει πτώση, ενώ, παράλληλα, το Κίνημα των 5 αστερών (το οποίο προτείνει δημοψήφισμα για το ευρώ αλλά όχι για συμμετοχή στην Ευρωπαϊκή Ένωση) έχει κατακτήσει το ίδιο ποσοστό με το Δημοκρατικό κόμμα, περίπου το 30%. Οι ιταλικές τράπεζες, αξίζει να σημειωθεί, ότι είναι ακόμα αντιμετώπιες με το πρόβλημα ανακεφαλαιοποίησης χωρίς ένα πολιτικά επιβλαβές bail-in. Η Δανία ήταν μια από τις χώρες όπου, διαμορφώθηκε πλειοψηφία για δημοψήφισμα για την παραμονή ή την έξοδο της από την Ένωση. Όμως, έγινε ακριβώς το αντίθετο καθώς η στήριξη για διεξαγωγή δημοψηφίσματος έπεσε από το 40% στο 32%. Παράλληλα, το 70% τάσσεται τώρα υπέρ της παραμονής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Παράλληλα, και η Φινλανδία δήλωσε πρόθυμη για μια έξοδο. Τον Μάρτιο, το 43% των πολιτών επιθυμούσε δημοψήφισμα ενώ το 53% είχε δηλώσει πως θα ψηφίσει υπέρ της Ένωσης. Μετά το Brexit, στήριξη στο δημοψήφισμα έπεσε στο 39%. Στην Αυστρία από την άλλη, δεν υπήρξε πλειοψηφία για το ακροδεξιό κόμμα, μετά τις προεδρικές εκλογές. Ένα 50% τασσόταν υπέρ της παραμονής πριν το Βρετανικό δημοψήφισμα.. Τα στατιστικά άλλαξαν σημαντικά μετά το δημοψήφισμα καθώς το 53% τάχθηκε υπέρ της Ένωσης και το 30% υπέρ του «διαζυγίου». Αξίζει να σημειωθεί ότι οι χώρες αυτές που αντιτίθενται γενικά σε πρωτοβουλίες επιτάχυνσης της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, άρχισαν μετά το Brexit διακριτικές διερευνήσεις για το κατά πόσο θα

μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν την παρούσα συγκυρία για να αρχίσουν διαδικασίες εισόδου στην Ευρωζώνη με ευνοϊκούς όρους.

1.6 Τράπεζα της Αγγλίας: Το Brexit στοίχισε 900 λίρες σε κάθε βρετανικό νοικοκυριό

Περί τις 900 λίρες στοίχισε το Brexit για τα βρετανικά νοικοκυριά, σύμφωνα με το διοικητή της Τράπεζας της Αγγλίας (BoE) ενώπιον της επιτροπής Οικονομικών της Βουλής των Κοινοτήτων. Ο επικεφαλής της BoE ανέφερε πως τα εισοδήματα των νοικοκυριών κυμαίνονται στις 900 λίρες πιο χαμηλά σε σχέση με το 2016. Σε σύγκριση με τις προβλέψεις του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος εκείνη την εποχή, η ανάπτυξη της βρετανικής οικονομίας κατέγραψε μικρότερη άνοδο, κατά μία ποσοστιαία μονάδα, από όσο αναμενόταν. Πρόσθεσε επιπλέον, πως το σενάριο ανάπτυξης στηρίζεται στην υπόθεση ενός οικονομικού δυναμισμού «σχετικά χαμηλού» σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, ενώ τα αποτελέσματα που καταγράφηκαν ήταν εν τέλει πολύ καλύτερα απ' ό,τι αναμενόταν. Λαμβάνοντας υπόψη αυτό το ευνοϊκό πλαίσιο, η βρετανική οικονομία θα έχανε «έως 2» ποσοστιαίες μονάδες ενδεχόμενης ανάπτυξης μετά το Brexit. Ο πληθωρισμός λόγω της υποτίμησης της λίρας, η αργή εξέλιξη των μισθών, η χαμηλή παραγωγικότητα και η έλλειψη επενδύσεων, εξαιτίας της αβεβαιότητας που προκαλεί το Brexit, επισημάνθηκαν ως επεξηγηματικοί παράγοντες

2. Η ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΟΥ BREXIT

Στα 60 δισεκατομμύρια ευρώ ανέρχεται το κόστος για την Ε.Ε. μετά τη συμφωνία για το Brexit, ανάμεσα στη Μάι και τον Γιούνκερ. Σύμφωνα με τους Financial Times έχουν ήδη μπει οι υπογραφές και από τις δύο

πλευρές στο 15 σελίδων κείμενο και είναι πλέον βέβαιο πως θα ο δεύτερος κύκλος συνομιλιών.

2.1 Η ανακοίνωση της Κομισιόν

Η Κομισιόν σε ανακοίνωσή της αναφέρει πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή συνέστησε στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (άρθρο 50) να διαπιστωθεί η πρόοδος στην πρώτη φάση των διαπραγματεύσεων με το Ηνωμένο Βασίλειο βάσει του άρθρου 50. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο (άρθρο 50) πρέπει να αποφασιστεί μέχρι τις 15 Δεκεμβρίου 2017, αν η πρόοδος που έγινε ήταν η επιθυμητή, έτσι ώστε να προχωρήσουν οι διαπραγματεύσεις στη δεύτερη φάση. Η εκτίμηση της Επιτροπής βασίζεται σε κοινή έκθεση των διαπραγματευτών της Επιτροπής και της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου, με την έγκριση της Τερέζα Μέι σε συνεννόηση με τον Πρόεδρο Ζαν-Κλωντ Γιούνκερ. Η Επιτροπή θεωρεί πως θα επιτευχθεί επαρκής πρόοδος στους τρεις τομείς προτεραιότητας, όπως τα δικαιώματα των πολιτών, τον διάλογο σχετικά με την Ιρλανδία/Βόρεια Ιρλανδία και τον δημοσιονομικό διακανονισμό, όπως καθορίστηκαν στις κατευθυντήριες γραμμές του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της 29ης Απριλίου 2017. Ο διαπραγματευτής της Επιτροπής έχει εξασφαλίσει την προστασία των προσωπικών επιλογών των πολιτών της ΕΕ που διαμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο. Όπως και τα δικαιώματα των πολιτών της ΕΕ που διαμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά και το αντίθετο, να μην έχουν τροποποιηθεί μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ. Διασφαλίστηκαν από την Επιτροπή και όλες οι διοικητικές διαδικασίες για τους πολίτες της ΕΕ που διαμένουν στο Ηνωμένο Βασίλειο να είναι απλές και με χαμηλό κόστος.

Όσον αφορά τον δημοσιονομικό διακανονισμό, οι συμφωνηθέντες δεσμεύσεις που έχει αναλάβει η ΕΕ των 28 να τηρηθούν από όλα τα κράτη της ΕΕ των 28, συμπεριλαμβανομένου του Ηνωμένου Βασιλείου. Σχετικά με τα σύνορα Ιρλανδίας και Βόρειας Ιρλανδίας, το Ηνωμένο Βασίλειο κατανοεί την ιδιόμορφη κατάσταση στη νήσο και δεσμευτεί να αποφευχθούν σκληρά σύνορα. Λεπτομέρειες για την εκτίμηση της Επιτροπής παρέχονται στην ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με την κατάσταση προόδου των διαπραγματεύσεων με το Ηνωμένο Βασίλειο (Voria.gr, 2017)

Κομισιόν: Προετοιμαστείτε για κάθε σενάριο Brexit !

Η Ευρωπαϊκή Ένωση με κείμενο της καλεί όλα τα κράτη μέλη και τους ιδιωτικούς φορείς να προετοιμαστούν κατάλληλα καθώς αναμένονται επιπτώσεις για τους πολίτες, τους επιχειρηματίες και τις διοικήσεις. Επιπτώσεις σχετικά με τους νέους ελέγχους που θα διενεργούνται μεταξύ των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ και του ΗΒ την γνησιότητα των πιστοποιητικών, τους διαφορετικούς κανονισμούς και τη μεταφορά δεδομένων. Πρόκειται για μια κοινή προσπάθεια για την οποία έχουν ευθύνη και οι εθνικοί και οι περιφερειακοί θεσμοί, η οποία περιλαμβάνει ειδικά τους οικονομικούς παράγοντες και τους ιδιωτικούς φορείς, καθώς όλοι πρέπει να είναι προετοιμασμένοι για όλα τα σενάρια. Οι οικονομικοί παράγοντες καθώς και οι εθνικές και οι ευρωπαϊκές αρχές πρέπει να προετοιμαστούν για δύο πιθανά σενάρια:

- Αν η Συμφωνία Αποχώρησης επικυρωθεί πριν τις 30 Μαρτίου του 2019, η ευρωπαϊκή νομοθεσία θα σταματήσει να εφαρμόζεται προς και εντός του ΗΒ την 1η Ιανουαρίου του 2021(μετά από μεταβατική περίοδο 21 μηνών). –

- Αν η Συμφωνία Αποχώρησης δεν επικυρωθεί ως τις 30 Μαρτίου του 2019, δεν θα υπάρξει μεταβατική περίοδος και η ευρωπαϊκή νομοθεσία θα σταματήσει να εφαρμόζεται προς και εντός του ΗΒ από τις 30 Μαρτίου του 2019. Αυτό αναφέρεται ως «μη συμφωνία» ή σενάριο «στο χείλος του γκρεμού».

Το 2017 η Επιτροπή έλεγξε πλήρως το ενωσιακό κεκτημένο (acquis) προκειμένου να διαπιστωθούν πιθανές αλλαγές. Έτσι υιοθετήθηκαν νομοθετικές προτάσεις έτσι ώστε να διασφαλίσει ότι οι ευρωπαϊκοί κανόνες θα συνεχίσουν να λειτουργούν ομαλά στην Ένωση των 27 μετά την αποχώρηση του ΗΒ. Η Επιτροπή δημοσίευσε επίσης οδηγίες για περισσότερους από 60 τομείς για να ενημερώσει το κοινό για τις επιπτώσεις στην περίπτωση μη συμφωνίας. Οριστικά πάντως, στις 30 Μαρτίου του 2019 οι δύο υπηρεσίες με έδρα το Λονδίνο- Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Φαρμάκων και Ευρωπαϊκή Τραπεζική Αρχή- καθώς και άλλα ευρωπαϊκά σώματα όπως το Κέντρο Παρακολούθησης Ασφάλειας Galileo, θα αποχωρήσουν από το ΗΒ.

2.2 Η 29η Μαρτίου 2019 ορίστηκε η επίσημη ημέρα αποχώρησης

Η κυβέρνηση της Τερέζα Μεί ανακοίνωσε βάσει νόμου τροπολογία για την αποχώρηση από την ΕΕ, η οποία ορίζει το διαζύγιο να τεθεί σε εφαρμογή στις 23:00 ώρα Γκρίνουιτς της 29ης Μαρτίου 2019 (01:00 της 30ής Μαρτίου 2019 ώρα Ελλάδας). Η ημερομηνία προέκυψε από το χρονοδιάγραμμα της διετούς διαπραγμάτευσης μεταξύ των δύο πλευρών, που ξεκινώντας την 29η Μαρτίου 2017, αλλά δεν αναφερόταν ρητώς στον νόμο. Η πρωθυπουργός Τερέζα Μεί και το επιτελείο της δίνουν μάχη ώστε να τελεσφορήσουν οι διαπραγματεύσεις, αφού δεν έχει

ξεκινήσει ακόμη η συζήτηση για τη μεταβατική περίοδο ή για τους περίπλοκους όρους της μελλοντικής εμπορικής συμφωνίας ανάμεσα στο ΗΒ και την ΕΕ. Η Μεί βρίσκεται σε δύσβατα μονοπάτια, σχετικά με το νομοσχέδιο για το Brexit, την κεντρική πλατφόρμα της στρατηγικής της για το διαζύγιο. Χάνοντας την απόλυτη πλειοψηφία των Συντηρητικών στις πρόωρες εκλογές του Ιουνίου, η Μεί χρειάστηκε να ενώσει τους διχασμένους Τόρις καθώς και την υποστήριξη του μικρού και απολύτως προσηλωμένου στο στέμμα βορειοϊλανδικού κόμματος προκειμένου να περάσει το νομοσχέδιο αποφεύγοντας σε άλλη φάση μια ανυπολόγιστη ήττα.. Η ημερομηνία του Brexit, συνοδεύτηκε από τη διαβεβαίωση, πως η κυβέρνηση θα εξετάσει και άλλες τροπολογίες, ακόμη και από τους πολιτικούς της αντιπάλους. Η επόμενη σημαντική φάση της διαδικασίας στο κοινοβούλιο αναμένεται, με την συζήτηση των μελών τους και την ψήφιση μιας σειράς πολλών τροπολογιών που έχουν κατατεθεί ως τώρα, που φθάνουν τις 186 σελίδες (iefimerida.gr, 2017).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2. ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΤΗΝ Ε.Ε.

Σύμφωνα με τη θεωρία του Χάους, λένε πως αν μια πεταλούδα χτυπήσει τα φτερά της στην Ασία, θα έρθει καταιγίδα στην Ευρώπη. Η πεταλούδα εν τέλει πέταξε εκεί που δεν περίμενε κανείς, με αποτέλεσμα που ελάχιστοι πίστευαν, το βρετανικό δημοψήφισμα για το Brexit να κερδίζει έδαφος να θέτει την Βρετανία και την ΕΕ σε δύσβατα μονοπάτια. Σύμφωνα με μια ανάλυσή του Politico, που πραγματοποιήθηκε μετά τη γνωστοποίηση της απόφασης του δημοψηφίσματος, επιχειρεί να

προσδιορίσει τις συνέπειες που θα έχει ένα Brexit για κάθε μια από τις χώρες της ΕΕ ξεχωριστά. Ανάμεσα σε αυτές και η Ελλάδα.

Μεγαλύτερη ανησυχία στην Ελλάδα: Οι οικονομικές συνέπειες

Η συζήτηση για το Brexit είχε ένα έμμεσο όφελος για την καταχρεωμένη Ελλάδα, παίρνοντας μια πρώτη έγκριση από τους πιστωτές της, συμπεριλαμβανομένων και μελών του ευρώ, όσον αφορά την επέκταση αποπληρωμής των δανείων της, έτσι ώστε να μην γίνει η ίδια η χώρα ένα ακόμη οικονομικό δεινό για την ΕΕ. Διπλωμάτες προειδοποιούν πως μετά το Brexit, ότι τα υπόλοιπα μέλη της ευρωζώνης μπορεί και να μην είναι πρόθυμα να δείξουν μεγάλη ευελιξία για τα θέματα του ελληνικού χρέους.

Οικονομικές συνέπειες επίσης αναμένονται και για άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως η Ιρλανδία που παραμένει η μόνη χώρα της ΕΕ που έχει χερσαία σύνορα με την Μεγάλη Βρετανία. Οι συνέπειες ενός Brexit θα είναι τεράστιες για εκείνη, μιας που οι εμπορικές σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών (ύψους 1,2 δις την εβδομάδα) στηρίζουν 40.000 θέσεις εργασίας και η επαναφορά των συνόρων θα είχε σίγουρα άμεσο και μεγάλο αντίκτυπο. Το Βέλγιο, μια από τις πιο ευάλωτες χώρες στο Brexit καθώς πρόκειται για έναν από τους μεγαλύτερους εμπορικούς εταίρους της Βρετανίας. Εν συνεχεία η Τσεχία με την Πράγα να φαίνεται διατεθειμένη να κάνει τα πάντα για ένα πιο βελούδινο διαζύγιο ΕΕ-Βρετανίας, διαμηνύοντας, ότι αν το Ηνωμένο Βασίλειο θελήσει να μείνει στην Ενιαία αγορά θα πρέπει να σεβαστεί την ελεύθερη κίνηση των εργαζομένων, κάτι που οι υποστηρικτές του Brexit απορρίπτουν. Ένα Brexit θα έχει τεράστιο αντίκτυπο στην οικονομική ζωή της Πολωνίας και αυτό γιατί ένα εκατομμύριο Πολωνοί ζουν στη Βρετανία. Μετά από

ένα Brexit πλανάται ο φόβος ότι όλοι αυτοί θα χρειαστεί να επιστρέψουν και να αναζητήσουν δουλειά στη χώρα τους. Και αυτό γιατί συζητιέται ότι αν η Βρετανία φύγει θα πιέσουν για μια ειδική εμπορική σχέση με το ΗΒ με αντάλλαγμα τα εργασιακά δικαιώματα των Πολωνών στη Βρετανία. Στη Σλοβακία υπάρχουν ανάλογοι φόβοι με αυτούς στην Πολωνία, καθώς 90.000 Σλοβάκοι ζουν στη Μεγάλη Βρετανία και παραμένει άγνωστο τι θα συμβεί με αυτούς σε περίπτωση Brexit. Πάντως, στη Σλοβακία ελπίζουν ότι τα δικαιώματά τους θα διατηρηθούν. 200.000 Λιθουανοί ζουν στο ΗΒ. Και όπως είναι φυσικό μετά από ένα Brexit κανείς δεν ξέρει τι θα γίνει με αυτούς. Το Βουκουρέστι, σε ένα Brexit, θα πιέσει να δοθεί στους Ρουμάνους εργαζομένους στο ΗΒ το δικαίωμα της παραμονής. «Η ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων πρέπει να διατηρηθεί», τονίζουν. Η πρώην βρετανική αποικία ανησυχεί ότι ένα Brexit θα έχει ισχυρές συνέπειες στην τουρισμό της Μάλτας. Επίσης έχει σημαντικούς εμπορικούς δεσμούς με τη Βρετανία και έτσι είναι λογικό να φοβάται για τις οικονομικές συνέπειες μιας αποχώρησης. Ωστόσο, ο Μαλτέζος πρωθυπουργός εκτιμά ότι σε περίπτωση Brexit πολλές βρετανικές επιχειρήσεις ίσως επιδιώξουν να εγκατασταθούν στη Μάλτα.

Άνοδος του ευρωσκεπτικισμού

Η Γαλλία με το κόμμα της Μαρίν Λεπέν να είναι ένα από τα ισχυρότερα ευρωσκεπτικιστικά κόμματα της ΕΕ, σίγουρα θα επηρεαστεί πολιτικά από ένα Brexit. Χαρακτηριστική είναι η δημοσκόπηση που δείχνει ότι οι Γάλλοι έχουν χειρότερη άποψη για την ΕΕ ακόμη και από τους ίδιους τους Βρετανούς. Σε περίπτωση που συμβεί το Brexit, σίγουρα θα πρέπει να δράσουν γρήγορα για να μην ανέβει περαιτέρω ο ευρωσκεπτικισμός. Αυτό σημαίνει πως η Γαλλία θα πιέσει για ένα γρήγορο διαζύγιο

Βρετανίας-ΕΕ. Πέραν τούτο θα πρέπει να λυθούν μια σειρά άλλων προβλημάτων που θα δημιουργηθούν από την ώρα που 160.000 Γάλλοι ζουν στη Βρετανία και 400.000 Βρετανοί στη Γαλλία, χάνοντας έτσι τα ευρωπαϊκά τους δικαιώματα. Επίσης μαζί με τη Γερμανία και με γρήγορες κινήσεις θα πρέπει να περάσουν στη μετά Brexit εποχή. Για τη Γερμανία θα φέρει ισχυρό πλήγμα στο ηθικό και ίσως στην πίστη στο ευρωπαϊκό όνειρο με τους διπλωμάτες να τονίζουν, πως από εκεί και πέρα η Γερμανία θα επιδιώξει να διατηρήσει τους οικονομικούς δεσμούς της με τη Μεγάλη Βρετανία. Και αν και ένα Brexit δεν αναμένεται να μην φέρει άνοδο του ευρωσκεπτικισμού στη Γερμανία, θα έχει, όμως, μεγάλες επιπτώσεις στον ηγετικό ρόλο του Βερολίνου στην ΕΕ. Ένα Brexit θα ωθήσει σε άνοδο το ευρωσκεπτικιστικό κίνημα και της Ολλανδίας, αλλά και της Αυστρίας (Κόμμα της Ελευθερίας) που έφθασε πολύ κοντά στο να κερδίσει την Προεδρία της χώρας, αποτελώντας ένα ισχυρό σημάδι, πως η χώρα θα αποτελέσει πρόσφορο έδαφος για την άνοδο των λαϊκιστικών αντιευρωπαϊκών πολιτικών. Επίσης, η Φινλανδία είναι ένας ισχυρός σύμμαχος του ΗΒ σε πολλούς τομείς, όπως η ανταγωνιστικότητα, το ελεύθερο εμπόριο και η οικονομία της αγοράς. Η Δανία από την άλλη, αγωνίζεται για την άνοδο του δικού της ευρωσκεπτικιστικού κινήματος. Το Δανέζικο Λαϊκό Κόμμα πιέζει και αυτό για δημοψήφισμα για την αποχώρηση από την ΕΕ, μετά την Αυστρία, και ένα Brexit θα μπορούσε να δυναμώσει τη φωνή τους. Στέλεχος του ΥΠΟΙΚ της Ιταλίας τονίζει ότι ένα Brexit θα μπορούσε να ωθήσει τα λαϊκιστικά κόμματα, όπως αυτό του Μπέπε Γκρίλο ζητώντας και εκείνος δημοψήφισμα για την παραμονή στην ΕΕ. Ο ίδιος άνθρωπος ξεκαθάρισε ακόμη, όμως, ότι η Ιταλία, σε περίπτωση Brexit θα κρατήσει σκληρή στάση σε ότι αφορά τα οφέλη που θα μπορούσε να επιδιώξει από την ΕΕ.

Ηθικό πλήγμα

Αν και το Brexit μπορεί να είναι καλό για τις επιχειρήσεις του Λουξεμβούργου, πιθανό και να μετακινηθούν βρετανικές επιχειρήσεις εκεί το ηθικό πλήγμα για την ιδρύτρια χώρα της ΕΕ θα είναι μεγάλο. Το μεγάλο αντίβαρο της Βρετανίας ανάμεσα στη Γερμανία και στη Γαλλία δεν θα υπάρχει πια. Ένα Brexit μπορεί να ενισχύσει την ήδη ισχυρή φωνή του Βερολίνου στο ευρωπαϊκό τραπέζι. Πρέπει να σημειωθεί, όμως, ότι κάτι τέτοιο μπορεί να μην αρέσει στις υπόλοιπες χώρες της ΕΕ.

Απώλεια ενός συμμάχου

Το ΗΒ είναι ο νούμερο ένας σύμμαχος της Σουηδίας στο συμβούλιο υπουργών της ΕΕ. Οι δυο χώρες μοιράζονται τις ίδιες θέσεις για το εξωτερικό εμπόριο και τις επενδύσεις, ενώ έχουν σημαντικές εμπορικές συναλλαγές. Σε ένα Brexit θα πιέσουν για μια γρήγορα συμφωνία για την ελεύθερη αγορά. Συν τοις άλλοις, οι ευρωσκεπτικιστές της Σουηδίας ζητούν να διεξαχθεί δημοψήφισμα, σχετικά με τη μετανάστευση, αμφιλεγόμενο ζήτημα για τη χώρα. Πολλοί φοβούνται ότι ένα Brexit θα μπορούσε να τροφοδοτήσει τα αιτήματά τους. Ένα Brexit για την Ουγγαρία, είναι πιθανό να προκαλέσει τον Βίκτορ Ορμπάν ο οποίος έχει επικρίνει πολλές φορές την ΕΕ ειδικά για τη στάση του στο προσφυγικό. Μια αποχώρηση της Βρετανίας μπορεί να αποτελέσει για την Ουγγαρία την ευκαιρία για προωθήσει ένα δικό του δημοψήφισμα για να μην δεχτεί πρόσφυγες.

Πολιτική αναταραχή

Ελλοχεύει ο φόβος ότι ένα Brexit θα μπορούσε να ωθήσει την περιφέρεια της Καταλονίας στην απόσχιση. Και οι φόβοι δεν σταματούν εκεί. Το Γιβραλτάρ, βρετανική κτίση, συνορεύει με την Ισπανία και ένα Brexit θα μπορούσε να επαναφέρει τους ελέγχους στα σύνορα με ότι συνέπειες μπορεί να έχει αυτό για χιλιάδες Ισπανούς που πηγαινοέρχονται καθημερινά στο Γιβραλτάρ για να εργαστούν (toxgrima.gr, 2016)

2.1 Πως θα επηρεάσει την Ελλάδα το Brexit

Σημαντικό ρόλο θα παίξει η ισοτιμία λίρας-ευρώ, καθώς και μια αρνητική εξέλιξη στο ΑΕΠ της Μεγάλης Βρετανίας, με βασικότερο αντίκτυπο στις αφίξεις, αλλά και τη δαπάνη χρημάτων των τουριστών. Λόγω του κλίματος που διαμορφώνεται στο Ηνωμένο Βασίλειο και της νέας ισοτιμίας, πρέπει να περιμένει κανείς ξαφνικές μεταβολές στην ταξιδιωτική και καταναλωτική συμπεριφορά των Βρετανών τουριστών.

Σε περίπτωση που συμβεί κάτι τέτοιο, ενδέχεται να επηρεαστούν αρνητικά και οι κρατήσεις τελευταίας στιγμής και για άλλες μορφές ταξιδιών αναψυχής, όπως ο τουρισμός πόλεων και ο πολιτιστικός τουρισμός, αλλά και η αγορά συνεδρίων, εταιρικών συναντήσεων και ταξιδιών κινήτρων. Ο Πρόεδρος του ΣΕΤΕ, εξηγεί πως καθώς προχωρούν οι διαδικασίες αποχώρησης, θα υπάρχουν και οι αναμενόμενες διαπραγματεύσεις για τη σχετική συμφωνία μεταξύ των δύο μερών, θα προκύπτουν νέα δεδομένα για τις αλλαγές που θα επέλθουν στη δομή και στον τρόπο λειτουργίας της βρετανικής τουριστικής αγοράς, τη μεγαλύτερη και πιο σημαντική για την παγκόσμια αγορά τουρισμού και ταξιδιών. Αξίζει να σημειωθεί ενδεχόμενο αλλαγής των ισχυόντων δεδομένων (δρομολογήσεις, ναύλα) στις αερομεταφορές με ότι αυτό συνεπάγεται για το βασικό πακέτο (κατάλυμα-μεταφορά) που έχει κυρίαρχο ρόλο στη διαδικασία επιλογής προορισμού από τον επισκέπτη.

Μέσω του SETE Intelligence, συλλέγονται, αξιολογούνται και αναλύονται όλα τα εισερχόμενα στοιχεία, προκειμένου να υπάρξει σύντομα μία όσο το δυνατόν πιο ολοκληρωμένη εικόνα γι' αυτήν την πρωτόγνωρη κατάσταση, για τα πιθανά σενάρια της επόμενης ημέρας και για τους κινδύνους και τα προβλήματα που μπορεί να ενέχει για τον ελληνικό τουρισμό, σημειώνεται στη ανακοίνωση.

Σύμφωνα με ανάλυση της Eurobank (https://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/GlobalFocusNote_20160705.pdf, 2016), το Brexit μπορεί να επηρεάσει με τέσσερις τρόπους την Ελλάδα:

1. Εμπόριο - Εξαγωγές: Δεδομένου ότι θα επιδεινωθεί ρυθμός μεγέθυνσης των οικονομιών της Ε.Ε., λόγω Brexit, αυτό επηρεάζει αρνητικά τις εμπορικές ροές της Ελλάδας Και μια ποσοστιαία μονάδα του συνόλου των ελληνικών εξαγωγών προς τις χώρες της Ευρώπης των «27», μπορεί να οδηγήσει σε μείωση του ρυθμού μεγέθυνσης του ονομαστικού ΑΕΠ της Ελλάδας κατά 0,15 ποσοστιαίες μονάδες και αντίστροφα. Το Ην. Βασίλειο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας, όπως δείχνουν στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ (σύνολο εμπορίου αγαθών). Το 2016 το Ηνωμένο Βασίλειο κατέλαβε την 4η θέση μεταξύ των εμπορικών εταίρων της Ελλάδος. Ο όγκος εμπορίου ανήλθε σε 2,3 δισ. Ευρώ, με τις ελληνικές εξαγωγές να ανέρχονται σε 1,07 δισ. Ευρώ και τις εισαγωγές σε 1,23 δισ. Ευρώ. Σύμφωνα με τα προσωρινά στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας του Ηνωμένου Βασιλείου η χώρα μας καταλαμβάνει την 45η θέση μεταξύ των πελατών και την 53η μεταξύ των προμηθευτών του. Ο όγκος του διμερούς εμπορίου Ελλάδος – Ηνωμένου Βασιλείου ανήλθε, για το 2016, στο ύψος των 1,70 δισ. λιρών, έναντι 1,59 δισ. το 2015, αυξημένος κατά 6,87%%. Το διμερές εμπορικό ισοζύγιο κατέλειπε έλλειμμα ύψους 115,99 εκ.

λιρών, μειωμένο κατά 29,6% περίπου έναντι του 2014 (164,73 εκ λίρες). Η αξία των ελληνικών εξαγωγών στο Η.Β. (συμπεριλαμβανομένων των πετρελαιοειδών) ανήλθε στα 793,32 εκ. λίρες έναντι 714,25 εκ. του προηγούμενου έτους, σημειώνοντας σημαντική αύξηση της τάξης του 11,07%. Χωρίς τα πετρελαιοειδή (δασμ. κλ. 27) η αξία των εξαγωγών ανήλθε σε 776,08 εκ. λίρες, καταγράφοντας αύξηση κατά 9,4%. Επίσης, σύμφωνα με τα αντίστοιχα προσωρινά στοιχεία της ΕΛΣΤΑΤ, οι ελληνικές εξαγωγές (συμπεριλαμβανομένων των πετρελαιοειδών) προς το ΗΒ κατέγραψαν μείωση κατά -2,02% έναντι του 2015. Η αξία των ελληνικών εισαγωγών από το Η.Β. (συμπεριλαμβανομένων των πετρελαιοειδών) ανήλθε σε 909,33 εκ. λίρες έναντι 878,98 εκ. του 2015, σημειώνοντας αύξηση κατά 3,45%. Όμως, χωρίς τα πετρελαιοειδή (δασμ. κλ. 27), η αξία των εισαγωγών ανήλθε σε 855,09 εκ. λίρες, καταγράφοντας αύξηση της τάξης του 1,5%. Οι 10 κυριότερες κατηγορίες εξαγομένων στο Η.Β. προϊόντων είναι: φαρμακευτικά, γάλα και προϊόντα γαλακτοκομίας, ηλεκτρικά μηχανήματα και εξοπλισμός, παρασκευάσματα λαχανικών καρπών και φρούτων, καρποί και φρούτα, χαλκός και τεχνουργήματα από χαλκό, αλουμίνιο και τεχνουργήματα, ενδύματα και συμπληρώματα ενδύματος, τεχνουργήματα από σίδηρο ή χάλυβα, πλαστικά και πλαστικά προϊόντα και διάφορα παρασκευάσματα διατροφής. Οι 10 κυριότερες κατηγορίες εισαγόμενων από το Η.Β. προϊόντων είναι: φαρμακευτικά, ηλεκτρικά μηχανήματα και εξοπλισμός, αυτοκίνητα οχήματα και ελκυστήρες, πυρηνικοί αντιδραστήρες, αλκοολούχα ποτά και ξύδι, διάφορα προϊόντα χημικών βιομηχανιών, ενδύματα άλλα από πλεκτά, ενδύματα πλεκτά, μηχανήματα οπτικής, φωτογραφίας ή κινηματογραφίας, μέτρησης, ελέγχου, ακρίβειας ή χειρουργικά εργαλεία, βιβλία και προϊόντα εκδοτικών οίκων, πλαστικά και πλαστικά προϊόντα.

Από την ανάλυση των στατιστικών στοιχείων προκύπτει ότι, μεταξύ των ανωτέρω εξαγομένων από τη χώρα μας προϊόντων, τη μεγαλύτερη αύξηση, έναντι του 2015, καταγράφουν τα λάδια από πετρέλαιο (272,38%), το ελαιόλαδο (108,41%), τα γυναικεία ενδύματα (53,4%), τα παρασκευάσματα διατροφής (44,68%), οι παρασκευασμένες τομάτες (43,49%) και τα τυριά (30,66%). Σε ότι αφορά τα εισαγόμενα, τη μεγαλύτερη αύξηση καταγράφουν τα μικρόφωνα (509,35%), οι ανόργανες χρωστικές ουσίες (75,78%), οι ράβδοι και είδη καθορισμένης μορφής από αλουμίνιο (67,02%), οι τηλεφωνικές συσκευές (43,40%), οι δίσκοι και ταινίες (38,04%), Μηχανές αυτόματης επεξεργασίας δεδομένων (34,36%), τα λάδια από πετρέλαιο (23,96%), και τα επιβατικά αυτοκίνητα (13,74%) (<https://www.uktradeinfo.com>, Βρετανική Στατιστική Υπηρεσία). Η υποτίμηση της αγγλικής λίρας έναντι του ευρώ θα κάνει ακριβότερα τα ελληνικά προϊόντα για τους Βρετανούς, κάτι που σε συνδυασμό με τη μείωση της αγοραστικής δύναμης τους θα έχει συνέπειες για τις ελληνικές εξαγωγές (<https://money-tourism.gr>, 2016).

2. Ναυτιλία: Η κύρια επίδραση μπορεί γίνει μέσω της μείωσης ζήτησης ναυτιλιακών υπηρεσιών, σε περίπτωση σημαντικών διαταραχών στο διεθνές εμπόριο λόγω Brexit.

3. Κοινοτικά κονδύλια: Ο τρέχων κοινοτικός προϋπολογισμός θα δεχόταν πλήγμα με μια ενδεχόμενη αποχώρηση της Βρετανίας από την Ευρωζώνη, ακόμη και στη περίπτωση που αυτό θα προέβλεπε μια συνεισφορά της Βρετανίας, έστω και μειωμένη σε σχέση με τα τρέχοντα επίπεδα. Κίνδυνος μείωσης των συνολικών κεφαλαίων που είναι σήμερα διαθέσιμα για την Ελλάδα μέσω της ευρωπαϊκής Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και των διαρθρωτικών κοινοτικών κονδυλίων και υπολογίζονται σε περίπου 35 δισ. ευρώ για την περίοδο 2014 –2020, καταλήγει η Eurobank στην ανάλυσή της.

4. Τουρισμός: Ο ελληνικός τουρισμός μπορεί να επηρεαστεί από:

- Μείωση του πραγματικού εισοδήματος των νοικοκυριών στη Βρετανία ως αποτέλεσμα π.χ. μόνιμης απώλειας προϊόντος - εισοδήματος λόγω Brexit, σε συνδυασμό με άνοδο του πληθωρισμού και υποτίμηση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της στερλίνας έναντι του ευρώ.

Οι αφίξεις των Βρετανών τουριστών και τα έσοδα τους θα επηρεαστούν αρνητικά, εξαιτίας της διαφαινόμενης διολίσθησης της λίρας. Περίπου, 50% / 30% των Βρετανών που κάνουν διακοπές τις προγραμματίζουν το τελευταίο δίμηνο/μήνα, ενώ αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά και οι κρατήσεις και για άλλες μορφές -μη εποχικών- ταξιδιών αναψυχής, όπως ο τουρισμός πόλεων και ο πολιτιστικός τουρισμός, αλλά και η αγορά συνεδρίων, εταιρικών συναντήσεων και ταξιδιών κινήτρων. Η Βρετανική αγορά αποτελεί σημαντικό κομμάτι για τον ελληνικό τουρισμό δεδομένου του μεγάλου μεγέθους της (2,4 εκ. επισκέπτες / € 2 δις. το 2015) αλλά και του υψηλού ρυθμού ανάπτυξης που παρουσίασε το 2016.

- Αλλαγές στις σχετικές διαδικασίες και στο ταξιδιωτικό κόστος εκτός Βρετανίας (βίζα) (Eurobank, 2016).

5. Τράπεζες: Μείωση της αξίας του χαρτοφυλακίου των Ελληνικών Τραπεζών από κρατικά και εταιρικά ομόλογα σε βρετανικές τράπεζες, αλλά και μετοχές που διαπραγματεύονται στο χρηματιστήριο του Λονδίνου, εξαιτίας της υποτίμησης της στερλίνας. Κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση λόγου χρέους προς ΑΕΠ για την ελληνική οικονομία. Οι τοποθετήσεις αυτές ήταν της τάξης των 5,4 δις το τέταρτο τρίμηνο του 2015.

6. Έλληνες εργαζόμενοι στη Βρετανία: Ολοένα και περισσότερο αυξάνεται ο αριθμός Ελλήνων που έχουν αποκτήσει Αριθμό Κοινωνικής Ασφάλισης (National Insurance Number, NIN). Ο Αριθμός Κοινωνικής

Ασφάλισης είναι απαραίτητος προκειμένου κάποιος να εργαστεί στο Ηνωμένο Βασίλειο, αποτελώντας τον ασφαλέστερο δείκτη για τον αριθμό των Ελλήνων που μετέβησαν για απασχόληση. Πιο συγκεκριμένα, μεταξύ 2008 –2016, ο αριθμός των Ελλήνων που απέκτησαν NIN έφτασε τα 68.320 άτομα. Μεταξύ 2002-2010, ο ετήσιος αριθμός των Ελλήνων που αποκτούσαν NIN ήταν περίπου 3.000 άτομα, με τον αριθμό να πενταπλασιάζεται, φτάνοντας τα 15.000 άτομα περίπου το 2016. Το μεγαλύτερο μέρος, περί το 87% του συνολικού αριθμού, ανήκει στην ευρύτερη ηλικιακή ομάδα 18-44 ετών, ενώ αυξήθηκε και ο αριθμός των ατόμων μεταξύ 45-54 ετών (περίπου 35%). Όσον αφορά στις περιοχές όπου εγγράφονται, το Λονδίνο αντιστοιχεί στο 42,91% των συνολικών εγγραφών, ακολουθούμενο από την περιοχή της Νοτιοανατολικής Αγγλίας (12,61%) και τη Σκωτία (7,74%). Η ελληνική κοινότητα αποτελεί τη Έλληνας 16η θέση αλλοδαπών πολιτών, όσον αφορά την έκδοση NIN για το 2016, ενώ αναρριχήθηκε στην 13η θέση για το πρώτο 9μηνο του 2016. Την περίοδο 2008 – 2014, ο αριθμός των Ελλήνων που μετανάστευσαν προκειμένου να αναζητήσουν κάποια εργασία, εκτιμάται πως έφτασε στις 36.000 άτομα περίπου. Παράλληλα, σύμφωνα με τα στοιχεία του HESA (Higher Education Statistics Agency) τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτος 2015-2016, οι Έλληνες φοιτητές στα βρετανικά Πανεπιστήμια έφτασαν τους 9.800.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 Οι Επιπτώσεις του Brexit στον Ελληνικό Τουρισμό

Η ελληνική τουριστική βιομηχανία συγκαταλέγεται μαζί με τον τομέα των εξαγωγών αγαθών στο βασικό τομέα της επιχειρηματικότητας, τα

οποία μπορούν να εκτινάξουν την ελληνική οικονομία, ανοίγοντας το δρόμο για επενδυτές από το εξωτερικό και τη προσέλκυση του εργατικού δυναμικού. Παρ' όλα αυτά, ο τουριστικός κλάδος μπορεί να επηρεαστεί ανά πάσα ώρα και στιγμή, από τις διεθνείς εξελίξεις και αναταράξεις που συμβαίνουν, όπως τα γεγονότα της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, όσο και από τις διακυμάνσεις της διεθνούς οικονομίας, όπως αποδείχθηκε και με την χρηματοοικονομική κρίση του 2009.

Ο κλάδος του τουρισμού στον ελλαδικό χώρο ανέκαμψε το 2013, ένα χρόνο νωρίτερα από την συνολική οικονομία, συμβάλλοντας έτσι στο να σταματήσει η πτωτική πορεία της οικονομίας μετά τη διεθνή χρηματοοικονομική κρίση που ξέσπασε το 2008 (<https://www.wwf.gr/images/pdfs/TourismLow.pdf>).

Η πορεία ανάπτυξης του τουρισμού, οφείλεται κυρίως στη ποιότητα των τουριστών που επισκέφτηκαν τη χώρα μας, αλλά και στην ανταγωνιστικότητα των κλάδων που παράγουν διεθνώς εμπορεύσιμα προϊόντα. Αντίθετα, σημαντικό κατασταλακτικό παράγοντα στην ανάπτυξη του τουριστικού τομέα αποτέλεσε η υπέρμετρη φορολογική επιβάρυνση των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών, τόσο από έμμεσους όσο και άμεσους φόρους, και οι διακυμάνσεις στη συναλλαγματική ισοτιμία του Ευρώ με νόμισμα άλλων χωρών.

Ο τουριστικός τομέας επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η αναπτυξιακή πορεία του τουρισμού τα τελευταία δύο χρόνια έχει να κάνει με εκτροπή από την υλοποίηση του Προγράμματος Δημοσιονομικής Προσαρμογής και Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων (ΠΔΠ&ΔΜ) και των γεγονότων του 2015, οδηγώντας στο κλείσιμο των τραπεζών, την εμφάνιση των capital controls, καθώς και την αύξηση του ΦΠΑ στο χώρο της εστίασης και των ξενοδοχειακών υπηρεσιών.

Ο περιορισμός των κεφαλαιουχικών συναλλαγών άρχισε να δείχνει τα πρώτα του σημάδια, ήδη από τα μέσα του 2016 αποδεικνύοντας την αναλογική σχέση της οικονομικής αβεβαιότητας με τα ποσοστά τουριστικής εισροής από το εξωτερικό. Παρόλη την εμφάνιση των capital controls, και τις πρωτοφανείς δυσκολίες που γεννούσαν σχετικά με τη συντήρηση της ποιότητας τουριστικών υποδομών και υπηρεσιών υψηλών προδιαγραφών, ο τουρισμός παρέμεινε αλώβητος και ανθεκτικός, καθώς οι εισπράξεις από τον τουρισμό το πρώτο εξάμηνο του 2015 ανήλθαν στα 4,1 δις. (+8,2%), ενώ οι αφίξεις ξεπέρασαν τους 7,5 εκατ. ταξιδιώτες (+20,8%), ενώ η επιστροφή ξένων αεροπορικών εταιριών στο αεροδρόμιο Ελ. Βενιζέλος, και η αύξηση της δραστηριότητας της Aegean (+15% επιβατική κίνηση) πιστοποιούν αύξηση (φανερά μικρότερη από την αναμενόμενη) των αεροπορικών αφίξεων από το εξωτερικό στην Αθήνα, της τάξεως του 26,5% (Χατζηδάκης, Α., http://www.gnto.gov.gr/sites/default/files/files_basic_pages/Xatzidakis_2015.pdf, 2015). Επιπλέον, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία της SETE Intelligence, οι υπέρμετρες φορολογικές επιβαρύνσεις του τουρισμού και των άλλων παραγωγικών κλάδων της χώρας, διακυβεύοντας σημαντικά την ανταγωνιστικότητα του ελληνικού τουριστικού προϊόντος, εξανεμίζουν σε κατά προσέγγιση το 50% της ανάκτησης της ανταγωνιστικότητας της χώρας που επιτεύχθηκε από την αρχή της εφαρμογής των μνημονίων και της πολιτικής λιτότητας. Όπως τεκμηριώνεται από την Μελέτη της TMS A.E. για το ΙΝΣΕΤΕ για τη Συγκριτική Αξιολόγηση του Φορολογικού Πλαισίου της Ελλάδας και των ανταγωνιστριών χωρών της, η χώρα μας έχει τις ισχυρότερες φορολογικές επιβαρύνσεις στα τουριστικά της προϊόντα και, κατά συνέπεια, δίνει και τα περισσότερα επενδυτικά και ιδιωτικά αντικίνητρα για την ανάπτυξη του τουριστικού τομέα. Εν κατακλείδι, το προσφυγικό ζήτημα το 2015, προκάλεσε σύγχυση, οργανωτικά και νομικά κωλύματα

στην πορεία του κλάδου. Η ανικανότητα να διαχειριστεί η Πολιτεία την εισροή προσφύγων στη χώρα, προκάλεσε πτώση στις αφίξεις των τουριστών σε ορισμένες περιοχές, όπως στη Λέσβο και στην Κω (ΤΑΤΙΑΝΑ ΓΟΥΔΑ, 2017).

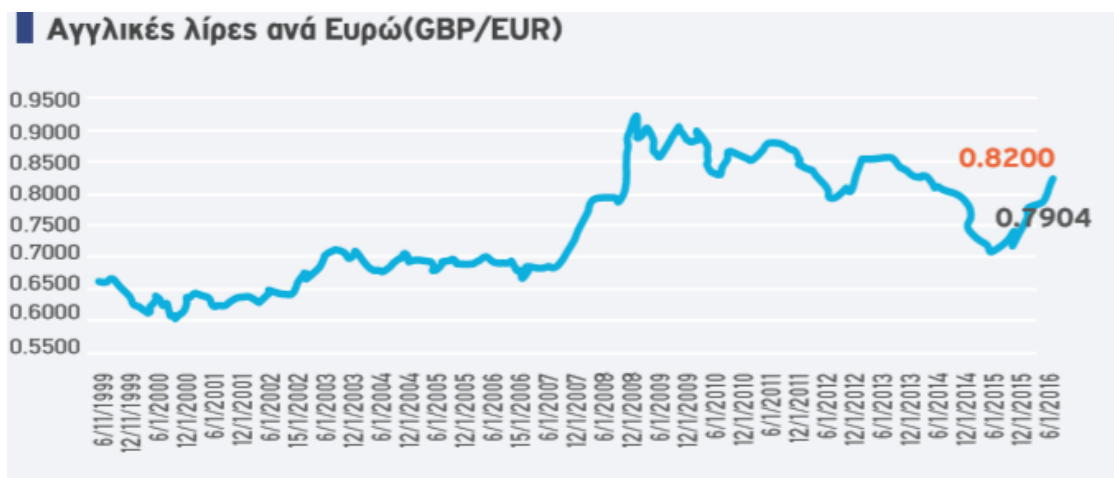
3.2 ΜΕΛΕΤΗ ΣΕΤΕ

Μεγάλη αναταραχή προκάλεσε η ανακοίνωση του αποτελέσματος του δημοψηφίσματος για έξοδο του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) από την ΕΕ-28 (Brexit), στις αγορές και μια αβεβαιότητα για τις εξελίξεις στην παγκόσμια οικονομία, με άμεση επίπτωση:

- Την ταχεία υποτίμηση της Αγγλικής Λίρας (GBP) σε επίπεδα πρωτοφανή έναντι του δολαρίου (USD) και στα 0,825 GBP/EUR την 30.6.2016. Κάτι που συνεπάγεται άμεση υποτίμηση της GBP έναντι του Ευρώ (EUR) κατά 7,7% έναντι της ισοτιμίας της την 23.6.2016 και κατά 12,4% έναντι της ισοτιμίας της την 31.12.2015. Κατά μέσο όρο τον Ιούνιο 2016 η GBP ήταν υποτιμημένη κατά 1,6% έναντι του Μαΐου 2016 και κατά 8,9% έναντι του Δεκεμβρίου 2015. Εάν τον Ιούλιο 2016 η ισοτιμία διαμορφωθεί στα 0,82 GBP/EUR, τότε η υποτίμηση της GBP έναντι του Ευρώ θα διαμορφωθεί στο 5,4% έναντι του Μαΐου 2016 και στο 13% έναντι του Δεκεμβρίου 2015.
- Κατακόρυφη πτώση των χρηματιστηριακών αγορών παγκοσμίως, κυρίως στις μετοχές των τραπεζών και στις αγορές ομολόγων των χωρών της περιφέρειας της Ζώνης του Ευρώ.
- Μειώνεται ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ, εξαιτίας της μεγάλης αβεβαιότητας για τις επιπτώσεις της μετάβασης στη νέα οικονομική σχέση με την ΕΕ-27 και με τον κόσμο, που μπορεί να ποσοτικοποιηθούν με την εκτίμηση για περιορισμό της αύξησης

του ΑΕΠ της χώρας στο 1,2% το 2016 (από 1,9% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση του ΔΝΤ) και κατά 1,0% το 2017 (από 2,2% που ήταν η προηγούμενη εκτίμηση), με κάποιες εκτιμήσεις να κάνουν λόγο ακόμη και για ύφεση στην οικονομία στο 1ο 6μηνο 2017 και για ανάκαμψη από το 2ο 6μηνο 2017.

Διάγραμμα 1: Σύγκριση λίρας ανά ευρώ

Πηγή: ΣΕΤΕ

Το Ηνωμένο Βασίλειο υπήρξε η χώρα με το μεγαλύτερο μερίδιο αγοράς στον ελληνικό εξωτερικό τουρισμό το 2015, αυξάνοντας τις αφίξεις κατά 9,0% και στο 1ο 4μηνο του 2016. Στη συνέχεια διατυπώνονται ορισμένες διαπιστώσεις, από τις επιπτώσεις των ανωτέρω εξελίξεων στη τόσο σημαντική αγορά του τουρισμού εάν παραταθεί η υποτίμηση της λίρας και σε περίπτωση αστάθειας στην οικονομία του ΗΒ.

Πίνακας 2: Βασικά στοιχεία των τουριστικών αφίξεων και των εισπράξεων από το ΗΒ

Στοιχεία που προσδιορίζουν την εξέλιξη του τουρισμού από το Ηνωμένο Βασίλειο							
	Αφίξεις από το ΗΒ	Έσοδα από το ΗΒ (ΤτΕ)	ΜΚΔ (€)	ΜΚΔ (£)	ΑΕΠ ΗΒ	GBP/EUR τον Ιούλιο	EUR/GBP τον Ιούλιο
2005	2.287,3	1.932,9	845,0	581,0	1.583,0	0,6876	1,4544
2006	2.388,0	2.011,1	842,2	579,3	1.625,0	0,6878	1,4539
2007	2.502,7	2.160,5	863,3	582,2	1.667,0	0,6744	1,4828
2008	2.278,0	1.969,3	864,5	685,6	1.659,0	0,7931	1,2609
2009	2.112,2	1.624,5	769,1	662,1	1.589,0	0,8609	1,1615
2010	1.802,2	1.244,3	690,4	576,9	1.614,0	0,8357	1,1967
2011	1.758,1	1.205,4	685,6	606,6	1.646,0	0,8848	1,1303
2012	1.920,8	1.419,5	739,0	582,5	1.665,0	0,7883	1,2686
2013	1.846,3	1.354,7	733,7	632,4	1.701,0	0,8619	1,1602
2014	2.089,5	1.552,7	743,1	589,4	1.750,0	0,7931	1,2609
2015	2.397,2	2.019,5	842,4	595,5	1.790,0	0,7069	1,4147
2016					1.811,5	0,8200	1,2195

Πηγή: ΣΕΤΕ

Στα παρακάτω διαγράμματα φαίνεται έντονα η επίπτωση της διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας EUR / GBP στις τουριστικές αφίξεις από το ΗΒ καθώς και στη ΜΚΔ των τουριστών από ΗΒ στην Ελλάδα, άρα πολλαπλασιαστικά και στα αντίστοιχα έσοδα. Λιγότερο σημαντική είναι η επίπτωση των διακυμάνσεων στο ΑΕΠ της Βρετανίας, εκπεφρασμένου σε λίρες (βλ. κατ.).

Διάγραμμα 2: Διακύμανση συναλλαγματικής ισοτιμίας λίρας/ευρώ

Πηγή: ΣΕΤΕ

Πίνακας 3: Αφίξεις Άγγλων τουριστών με τη διακύμανση της ισοτιμίας

Πηγή: ΣΕΤΕ

Την περίοδο 2008-2009 όπου η λίρα σημείωσε σημαντικές διακυμάνσεις και η ισοτιμία της τον Ιούλιο ήταν λιγότερο αντιπροσωπευτική, η κατά κεφαλήν δαπάνη σε όρους GBP είναι εντυπωσιακά σταθερή. Από τα παραπάνω βλέπουμε, ότι η διαφαινόμενη υποτίμηση της Αγγλικής Λίρας σε σχέση με το Ευρώ επηρεάζει αρνητικά τις αφίξεις από το ΗΒ, κυρίως τις αφίξεις για «Ήλιο & Θάλασσα» τη σεζόν του 2016, αφού μεγάλο μέρος του 50% των κρατήσεων για τις αφίξεις αυτές αναμένονταν να γίνουν στην περίοδο Ιουλίου - Αυγούστου 2016. Συγχρόνως, αρνητική είναι η επίπτωση που συναντάται στα τουριστικά έσοδα από το ΗΒ. Μπορεί να είναι ιδιαίτερα μεγάλη στο βαθμό που υψηλόβαθμα στελέχη και τουρίστες υψηλής δαπάνης αναγκαστούν να παραμείνουν στις θέσεις τους για να αντιμετωπίσουν τις νέες εξελίξεις. Επιπροσθέτως, επηρεάζονται αρνητικά και άλλες μορφές ταξιδιών αναψυχής, π.χ. για την περίοδο Οκτ. - Δεκ. 2016, που είναι λιγότερο εστιασμένες εποχικά. Επηρεάζονται και τα ταξίδια προγραμματισμού 4-6 μηνών με τον

επόμενο πίνακα να αποτυπώνει το χρόνο προγραμματισμού κράτησης για ταξίδια από το ΗΒ προς Ελλάδα.

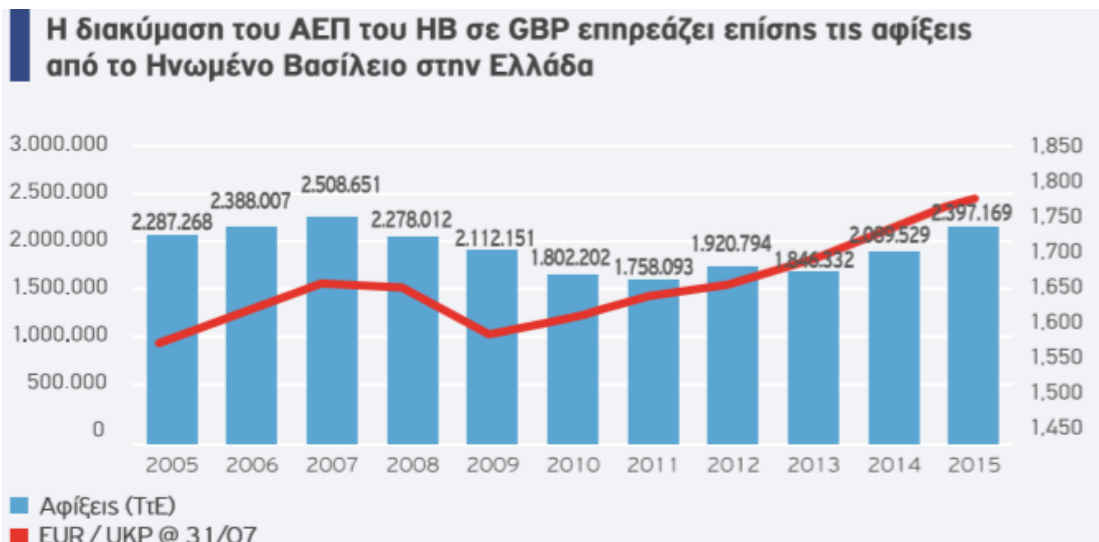
Πίνακας 4: Οργάνωση και προγραμματισμός ταξιδιών

Προγραμματισμός Κράτησης από Ην. Βασίλειο προς Ελλάδα αναλόγως τύπου ταξιδιού			
	Ήλιος και Θάλασσα	City Break	Πολιτισμός και Θρησκεία
έως 1 μήνα	30%	40%	17%
2-3 μήνες	31%	0%	48%
4-6 μήνες	32%	60%	35%
7+ μήνες	7%	0%	0%

Πηγή: ΣΕΤΕ

Παρακάτω παρουσιάζεται η σχέση των αφίξεων και της ΜΚΔ των τουριστών από το ΗΒ με τις διακυμάνσεις στο ΑΕΠ του ΗΒ, υπολογισμένου σε λίρες Αγγλίας. Υπάρχει όντως μια θετική σχέση όχι και τόσο έντονη. Με την πτώση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ επηρεάζονται λιγότερο οι αφίξεις και την ΜΚΔ το 2016 και περισσότερο στα επόμενα έτη, αν αποδειχθεί πως η επίπτωση του Brexit στο ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ του ΗΒ θα είναι σημαντική. Μεγαλύτερος παράγων που θα επηρέασε αρνητικά τις αφίξεις στην Ελλάδα το 2016 ήταν η μεγάλη αβεβαιότητα που δημιουργήθηκε, η ουσιαστική αδυναμία εκτίμησης των εξελίξεων στο ΗΒ ή και στην Ευρώπη και στον κόσμο, καθώς και η μεγάλη πτώση του κλίματος της οικονομίας που αναμενόταν στο ΗΒ και στην ΕΕ-27 στους επόμενους μήνες.

Πίνακας 5: Αφίξεις ανάλογα με το ΑΕΠ της Βρετανίας

Πηγή: ΣΕΤΕ

Διάγραμμα 3: Μέση κατά κεφαλή δαπάνη των Βρετανών τουριστών

Πηγή: ΣΕΤΕ

3.3 Πως θα επηρεάσει το Brexit τον ελληνικό τουρισμό

Λίγες ώρες μόνο μετά από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος στην Μεγάλη Βρετανία, ο επιχειρηματικός κόσμος στον ελλαδικό χώρο άρχισε να νιώθει τις πρώτες πιέσεις. Πιέσεις που θα πλήξουν τις εξαγωγές και τον τουρισμό αφού η πτώση της στερλίνας αυτόματα μετατρέπει την Ελλάδα σαν ένα αρκετά ακριβό προορισμό για τους Βρετανούς τουρίστες. Όπως επίσης και τα ελληνικά προϊόντα απλησίαστα για τις

τσέπες των κατοίκων του Ηνωμένου Βασιλείου, μειώνοντας σημαντικά το κλάδο των εξαγωγών. Επιχειρηματικός και πολιτικός κόσμος, εκτιμούν πως οι συνέπειες από ένα ενδεχόμενο Brexit δεν θα είναι στιγμιαίες, αλλά σταδιακές που όμως δεν θα αφορούν μόνο την Ελλάδα σε σχέση με τη Μεγάλη Βρετανία αλλά και την Ελλάδα σε σχέση με την υπόλοιπη Ε.Ε. Σοβαρές ανησυχίες για τις συνέπειες του αποτελέσματος του βρετανικού δημοψηφίσματος στον ελληνικό τουρισμό εκφράζει ο πρόεδρος του Συνδέσμου Τουριστικών Επιχειρήσεων Ελλάδος Ανδρέας Ανδρεάδης αναφέροντας πως προκαλεί σοκ και δέος η απόφαση των Βρετανών για Brexit, κάτι που θα έχει καταλυτικές και απρόβλεπτες συνέπειες για τον ελληνικό τουρισμό (Μάρκου, 2016).

Ένα ερώτημα που απασχολεί κυρίως τους αγαπημένους προορισμούς των Βρετανών, όπως η Ελλάδα, που το 2016 ανέμενε 2,5 εκατομμύρια τουρίστες από το Ηνωμένο Βασίλειο. Σύμφωνα με παράγοντες της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας, η Ελλάδα απορρόφησε το 2016 μεγάλο αριθμό Βρετανών τουριστών που αποφάσισαν να ακυρώσουν τα προγραμματισμένα τους ταξίδια σε Αίγυπτο και Τουρκία. Κάτι ανάλογο και στη Κύπρο, όπου οι αρχές περίμεναν πως οι Βρετανοί επισκέπτες θα ξεπεράσουν το 1 εκατομμύριο. Μία υποτίμηση της στερλίνας έναντι του ευρώ κάνει ακριβότερες τις διακοπές στην Ευρώπη. Το βρετανικό υπουργείο Οικονομικών προβλέπει υποχώρηση της στερλίνας κατά 12% σε περίπτωση εξόδου από την Ε.Ε. «Οι Βρετανοί τουρίστες θα είναι πιο δύσκολο να ταξιδέψουν στο εξωτερικό και θα μένουν εδώ. Από την άλλη, το Ηνωμένο Βασίλειο θα γίνει πιο ελκυστικός προορισμός καθώς οι τιμές θα γίνουν σχετικά φθηνότερες» εξηγεί ο αναλυτής Αλεξάντερ Γκόρανσον από την εταιρεία Euromonitor. Το Λονδίνο βρίσκεται σε παραδοσιακή αντιπαράθεση με το Παρίσι για τον τίτλο της πόλης με τη μεγαλύτερη επισκεψιμότητα στον κόσμο (Τουχτίδου, 2016).

Περισσότεροι από το 60% των επισκεπτών στη Μ. Βρετανία προέρχονται από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Πρόκειται για μια οικονομική αυτοκτονία, όπως δήλωσε η επικεφαλής ενός από τους μεγαλύτερους τουριστικούς οργανισμούς της Βρετανίας, Ντείντρ Γουέλς. Συνεχίζοντας πως είναι παράλογο να απομακρύνεσαι σκόπιμα από μια αγορά από την οποία κερδίζεις τα 2/3 της δουλειάς σου. Η τουριστική βιομηχανία πλησιάζει στα 30 δισεκατομμύρια ευρώ στη Βρετανία και δίνει απασχόληση σε πάνω από 3 εκατομμύρια εργαζόμενους.

3.3.1 Σε συναγερμό οι low cost αεροπορικές

Είναι δύσκολο να προβλεφθούν οι παρενέργειες, παραμένει όμως βέβαιο πως θα υπάρχει μια μακρά πολιτική αβεβαιότητα και μεταβλητότητα όσο αφορά την ισοτιμία της στερλίνας, και έτσι θα επηρεαστούν τα ταξίδια των Βρετανών στο εξωτερικό. Κάθε χρόνο οι Βρετανοί πραγματοποιούν περισσότερα από 29 εκατομμύρια ταξίδια προς χώρες της ΕΕ, κάτι που μεταφράζεται σε 76% του συνόλου των ταξιδιών. Το 68% του συνόλου των επαγγελματικών ταξιδιών από το Ηνωμένο Βασίλειο είναι σε χώρες της ΕΕ (4,6 εκατομμύρια επισκέψεις στελεχών επιχειρήσεων). Η Βρετανία, παρά τη διορία των δύο χρόνων για την ολοκλήρωση των διαπραγματεύσεων, παραμένει μέλος της Ε.Ε., μια αβεβαιότητα αιωρείται και δημιουργεί συνεχείς αναταράξεις στην ισοτιμία της στερλίνας απέναντι στα άλλα νομίσματα, αυξάνοντας αυτόματα το κόστος των διακοπών..

Σύμφωνα με έκθεση της ένωσης βρετανών τουριστικών πρακτόρων (ΑΒΤΑ), είναι πολλές οι ρυθμίσεις και οι κανονισμοί που ρέπει να αλλάξουν:

- Η οικονομική προστασία των οργανωμένων ταξιδιών
- Οι αποζημιώσεις για καθυστερήσεις πτήσεων

- Η πρόσβαση δωρεάν κάλυψης υγείας με τη χρήση Ευρωπαϊκής Κάρτας Ασφάλισης Υγείας
- Τα τέλη κινητής τηλεφωνίας (Κούσιου, 2016)

Στο πλαίσιο των ανοικτών οριζόντων σε όλη την ΕΕ, που επέφερε περισσότερα δρομολόγια αλλά και την ανάδειξη των αεροπορικών εταιρειών χαμηλού κόστους, διαγράφεται δύσκολο αν θα μπορέσουν να συνεργαστούν με τη βρετανική αγορά. Στα επίπεδα του 1985 έφτασε η στερλίνα αμέσως μετά την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος στη Βρετανία για έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη. Τους φόβους τους εκφράζουν οι τουριστικές επιχειρήσεις καθώς οι αναλυτές προειδοποιούν για εκτεταμένη πολιτική αποσταθεροποίηση στη χρηματιστηριακή αγορά. Επίσης η αξία της στερλίνας, που θα επιφέρει εξόντωση της αγοραστικής δύναμης των Βρετανών και κατ' επέκταση τη δυνατότητα για ταξίδια στο εξωτερικό, αλλά και για το μέλλον των low cost πτήσεων στην Ευρώπη.

Ο αερομεταφορέας BMI Regional προειδοποίησε για πιθανή αποχώρησή τους από το Ην. Βασίλειο, και την επέκτασή του στην Ευρώπη. Ο γενικός διευθυντής της εταιρίας, Peter Simpson, είπε για τη χθεσινή ψηφοφορία ότι δημιουργεί μεγάλη αβεβαιότητα σχετικά με το μέλλον του Ην. Βασιλείου, της ΕΕ και της Ευρώπης συνολικά. Για εταιρίες όπως η BMI Regional, είπε, οι οποίες επηρεάζονται σε μεγάλο βαθμό από την ελευθερία του εμπορίου και των μεταφορών, η αβεβαιότητα αυτή θα έχει ως αποτέλεσμα πιο περίπλοκες επιχειρήσεις.

Με δηλώσεις του ο γενικός διευθυντής της πλατφόρμας αναζήτησης πτήσεων και ταξιδιωτικών κρατήσεων της Cheapflights, αναφέρει πως το δημοψήφισμα θα αναθεωρήσει πολλά πράγματα που οι Βρετανοί θεωρούσαν δεδομένα. Ανάμεσά τους η συμφωνία που έχει να κάνει με τους ανοικτούς ουρανούς της Ευρώπης, κάτι που αναδεικνύει την

ανάπτυξη των low cost αεροπορικών, με το roaming να επαναπροσδιορίζεται: Η αγγλική λίρα, που έκανε την Ευρώπη τόσο φθηνή, το τέλος χρεώσεων roaming, η δωρεάν περίθαλψη εντός ευρωζώνης και το απεριόριστο shopping. Παρ' όλα αυτά έκανε σαφές πως τίποτα δεν έχει χαθεί για τους Βρετανούς ταξιδιώτες, μιας που η βρετανική αγορά αποτελεί υψίστης σημασίας αγορά για την οικονομία πολλών ευρωπαϊκών χωρών και έτσι αυτές θα αναζητήσουν τρόπους για να διατηρήσουν το μερίδιό τους.

Για να προστατευτούν οι Βρετανοί ταξιδιώτες και η βρετανική τουριστική βιομηχανία με το ξεκίνημα της τουριστικής σεζόν, οι βρετανικές διαπραγματεύσεις με τις Βρυξέλλες μπαίνουν σε πρώτη θέση, ώστε να συζητηθεί η ευρωπαϊκή πολιτική με αντίκτυπο στα ταξίδια, δήλωσε ο διευθύνων σύμβουλος της Travelzoo UK, Joel Brandon-Bravo. Τα επόμενα δύο χρόνια οι διαπραγματεύσεις ήταν κρίσιμες για τα ταξίδια των Βρετανών. Οι βρετανικοί αερομεταφορείς ομόφωνα κατέληξαν ότι το Brexit μπορεί να μειώσει τον ανταγωνισμό, τα δρομολόγια και τις υψηλότερες τιμές στις αερομεταφορές. Το 28% των Βρετανών καταναλωτών θεωρεί πως το Brexit θα αυξήσει το κόστος των διακοπών τους.

Σύμφωνα με το γενικό διευθυντή της Ryanair, Michael O'Leary, οι χαμηλοί ναύλοι θα πάνε να ισχύουν για τους Βρετανούς, με τον αερομεταφορέα να ακυρώνει την τελευταία στιγμή την προσφορά με τίτλο «γιορτάζουμε την παραμονή στην Ευρώπη» έπειτα από την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος. Από την άλλη μεριά, η ξενοδοχειακή βιομηχανία της Βρετανίας δεν φαίνεται να επηρεάζεται όπως αναφέρει ο γενικός διευθυντής του μεγάλου ξενοδοχειακού ομίλου Amaris Hospitality, John Brennan, κάνοντας λόγο για μια περίοδο που θα επικρατεί η αβεβαιότητα, με το ξενοδοχειακό κλάδο να παραμένει σε ισχύ καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Η

κατακόρυφη υποτίμηση της στερλίνας έναντι του ευρώ, αμέσως μετά το Brexit, φέρνει εμπορικές επιπτώσεις κάνοντας πιο ακριβό το ελληνικό εξαγωγίμο προϊόν και ασφαλώς το τουριστικό προϊόν της χώρας . Αν και οι παράγοντες της αγοράς συνομολογούν ότι είναι πολύ νωρίς για την αποτίμηση των συνεπειών της εξόδου της Βρετανίας από την Ε.Ε. και τη συνακόλουθη επιρροή της για την Ελλάδα, εν τούτοις στέκονται στο άμεσο και ορατό γεγονός της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Μείζον ζήτημα της νέας πολιτικής αναταραχής στους κόλπους της Ευρώπης, η οποία αναγνωρίζεται σαν ένα παράγοντα που προκαλεί αστάθεια στην ελληνική οικονομία.

Ένας από τους σημαντικότερους εταίρους της χώρας είναι η Βρετανία, έχοντας επενδύσει 3,838 δισεκατομμύρια ευρώ στην Ελλάδα τη δεκαετία 2005-2015. Όσον αφορά το εξωτερικό εμπόριο είναι σχεδόν ισοσκελισμένο αφού το σύνολο εξαγωγών το 2015 ανήλθε στα 1,1 δισεκατομμύρια ευρώ, με τις εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών στα 1,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Αποτελεί την έβδομη μεγαλύτερη αγορά για τις ελληνικές εξαγωγές και παράλληλα τον δέκατο τέταρτο μεγαλύτερο προμηθευτή της χώρας, συμβάλλοντας κατά 1.4 % στο ΑΕΠ. Με στοιχεία από το Πανελλήνιο Σύνδεσμο Εξαγωγών , πρωτοφανής επίπτωση είναι πως η ισοτιμία ευρώ-στερλίνας θα μετατρέψει την αξία του ελληνικού προϊόντος σε ακριβότερο και φθηνότερο το βρετανικό, φέρνοντας έτσι τρικυμία στις ισοσκελισμένες εμπορικές σχέσεις. Τίθεται η πιθανότητα επιβολής δασμών στις εμπορικές σχέσεις Ε.Ε.-Βρετανίας, με τα στελέχη του ΠΣΕ να θεωρούν πως μια τέτοια απόφαση δεν είναι ορατή προς το παρόν.

3.4 Brexit και Βρετανοί τουρίστες στην Ελλάδα

- 2016 direct contribution of tourism sector to Greek GDP & total employment at 7.5% & 11.5% respectively
- UK ranks second in terms of tourists arrivals and receipts in Greece (2.9mn persons & €1.9bn respectively in 2016)

Τη χρονιά 2017 τα μηνύματα ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά, καθώς ο αριθμός κρατήσεων σε σχέση με το 2016 ήταν διπλάσιος, παίζοντας άκρως σημαντικό ρόλο η επίπτωση από τη σημερινή συναλλαγματική ισοτιμία λίρας/ ευρώ. Η εταιρεία GfK, η οποία πραγματοποιεί έρευνες αγοράς, ανέφερε πως οι Βρετανοί τουρίστες κατατάσσουν την Ελλάδα στη δεύτερη θέση, μετά την Ισπανία, ως ιδανικό προορισμό, καταγράφοντας αύξηση της τάξης του 12%.

Το Τμήμα Οικονομικών Αναλύσεων του ομίλου Eurobank (https://www.eurobank.gr/Uploads/Reports/GlobalFocusNote_20160705.pdf), μέσω ειδικής μελέτης παρουσιάζει τρεις βασικούς κινδύνους που ελλοχεύουν και μπορούν να επηρεάσουν τη τουριστική αγορά της χώρας:

- Το θέμα της ταξιδιωτικής βίζας για τους κατοίκους του Ηνωμένου Βασιλείου, με τους κανόνες που το διέπουν να πρέπει να διατηρηθεί ως έχει ώστε να μην επηρεάσει την εισερχόμενη κίνηση από τη βρετανική αγορά.
- Η συμμετοχή του Ηνωμένου Βασιλείου στην Ενιαία Ευρωπαϊκή Αεροπορική Αγορά μπορεί σε αντίθετη περίπτωση, να αυξήσει τα μεταφορικά κόστη για τους αερομεταφορείς, που έχουν ως βάση

τους τη Μεγάλη Βρετανία, και έτσι να αυξηθούν τα κόστη και για τα αεροπορικά ταξίδια στο εξωτερικό

- Η συναλλαγματική ισοτιμία της στερλίνας έναντι του ευρώ μετά το Brexit, θα προκαλέσει την αύξηση της τιμής του ελληνικού προϊόντος για τους κατοίκους του Ηνωμένου Βασιλείου.

Πίνακες 6 και 7: Τυπικές αγορές ταξιδιού από τους Βρετανούς τουρίστες

Typical travel purchases for UK holidaymakers

Resort											Total
 Crete Greece	£2.18	£2.18	£1.92	£2.62	£0.44	£5.94	£1.92	£2.62	£41.05	£20.97	£81.84
 Zante Greece	£1.31	£1.31	£1.31	£1.31	£0.26	£7.86	£2.18	£2.18	£41.93	£22.71	£82.36
 Kefalonia Greece	£2.18	£3.49	£1.75	£2.62	£0.70	£3.67	£2.62	£3.49	£42.80	£20.97	£84.29
 Majorca Spain	£1.92	£2.62	£2.18	£1.75	£0.26	£10.40	£5.68	£2.58	£42.37	£19.22	£88.98
 Corfu Greece	£2.18	£3.06	£2.18	£2.62	£0.52	£7.86	£5.68	£3.06	£38.43	£24.46	£90.05
 Sliema Malta	£1.31	£2.18	£1.62	£3.06	£0.44	£11.01	£3.13	£1.92	£42.77	£27.87	£95.31
 Lisbon Coast Portugal	£0.61	£1.75	£1.75	£3.49	£1.75	£6.12	£6.99	£2.62	£48.04	£26.21	£99.33
Resort											Total

Typical travel purchases for UK holidaymakers											
Resort	Cup of coffee	Bottle of beer/lager	Coca-Cola/Pepsi	Glass of wine	Bottle of water	Suncream	Insect repellent	UK newspaper	3 Course dinner for 2	2 Course lunch for 2	Total
 Sunny Beach Bulgaria	£0.70	£0.70	£0.93	£1.16	£0.37	£3.72	£2.32	£2.32	£19.53	£5.58	£37.33
 Algarve Portugal	£0.61	£1.05	£1.14	£1.09	£0.17	£7.85	£5.06	£2.10	£26.21	£13.10	£58.38
 Costa del Sol Spain	£1.14	£1.75	£1.05	£1.75	£0.33	£4.32	£2.40	£1.92	£28.61	£17.38	£60.65
 Marmaris Turkey	£1.36	£2.27	£1.59	£2.73	£0.45	£7.95	£2.73	£1.36	£40.88	£6.81	£68.13
 Paphos Cyprus	£2.53	£2.27	£1.83	£2.80	£0.26	£6.23	£5.72	£2.10	£33.11	£17.47	£74.32
 Costa Blanca Spain	£1.14	£2.18	£1.40	£1.75	£0.20	£12.80	£5.46	£2.58	£32.33	£15.72	£75.56
 Porec Croatia	£1.34	£2.20	£2.08	£1.96	£0.73	£7.33	£4.77	£3.67	£37.89	£17.11	£79.08
 Limassol Cyprus	£3.06	£2.62	£1.75	£3.06	£0.35	£9.43	£5.46	£2.18	£33.72	£18.26	£79.89
Resort	Cup of coffee	Bottle of beer/lager	Coca-Cola/Pepsi	Glass of wine	Bottle of water	Suncream	Insect repellent	UK newspaper	3 Course dinner for 2	2 Course lunch for 2	Total

Πηγή: Σούκη Σ., www.newmoney.gr, Οι βρετανικές εκλογές, το Brexit και οι Βρετανοί τουρίστες στην Ελλάδα, 2017

Τα Βρετανικά Ταχυδρομεία με μια έρευνα που πραγματοποίησαν το 2017, ενέταξαν τους δημοφιλείς ελληνικούς προορισμούς σε αυτούς του μεσαίου κόστους, κάνοντας μετρήσεις ανά την Ευρώπη για το κόστος του Βρετανού τουρίστα σε καφέ, εφημερίδα, μπουκάλι μύρα και νερό, μία κόλα, ένα δείπνο τριών πιάτων για ένα ζευγάρι, ένα γεύμα δύο πιάτων για ένα ζευγάρι, ένα ποτήρι κρασί, ένα εντομοαπωθητικό κι ένα αντηλιακό. Μαζί με τη Μαγιόρκα και τη Σλιέμα, βρέθηκαν και τέσσερις ελληνικοί φθινοί προορισμοί, όπως Κρήτη (81,8 λίρες), Ζάκυνθος (82,4 λίρες), Κεφαλονιά (84,3 λίρες) και Κέρκυρα (90 λίρες). Στους οικονομικούς προορισμούς, έως 80 λίρες περιλαμβάνονται το τουριστικό θέρετρο Σάνι Μπίτς στη Βουλγαρία (έως 37 λίρες), το Αλγκάρβε στην Πορτογαλία (58,4 λίρες), Κόστα ντελ Σολ στην Ισπανία (60,6 λίρες), Μαρμαράς στην Τουρκία (68,1 λίρες).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Ποιες οι επιπτώσεις στον ευρωπαϊκό τουρισμό

Οι Βρετανοί τουρίστες αποτελούν το πιο σημαντικό κομμάτι του τουρισμού πολλών ευρωπαϊκών χωρών.. Το Ηνωμένο Βασίλειο αποτελεί τη δεύτερη μεγαλύτερη αγορά για τις ξενοδοχειακές μονάδες, καθώς ο αριθμός των Βρετανών πολιτών που διανυκτέρευσαν σε ξενοδοχεία στην Ε.Ε., ξεπερνά τα 215 εκατομμύρια, μαζί με τα 110 εκατομμύρια διανυκτερεύσεις εκτός της επικράτειάς τους για το έτος 2014.

Αρκετοί είναι οι ευρωπαϊκοί προορισμοί που δε θα επηρεαστούν λόγω Brexit, από την ενδεχόμενη αλλαγή της συμπεριφοράς της βρετανικής πελατείας κυρίως αν ληφθεί υπόψη η διακύμανση της λίρας στερλίνιας στην αγορά συναλλάγματος. Κάτι τέτοιο εξαρτάται και από την τρέχουσα

έκθεσή του κάθε προορισμού στη βρετανική αγορά. Γενικά όσο πιο μεγάλος είναι ο αριθμός των διανυκτερεύσεων που αποδίδονται στους Βρετανούς επισκέπτες σε κάθε ευρωπαϊκή χώρα, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες της αρνητικής επίδρασης στα ξενοδοχεία. Έτσι εδώ και χρόνια η σωστή τουριστική πολιτική επιτάσσει τη διασπορά σε διάφορες αγορές. Στην Ελλάδα φαίνεται εύκολη η λύση της υπογραφής συμβολαίων με μικρό αριθμό Tour Operators δεν δίνει μόνο δύναμη στο πελάτη, αλλά και επιφέρει μεγάλη συγκέντρωση του κινδύνου, κάτι που φάνηκε με τη ρωσική αγορά, και θα πρέπει να γίνει προετοιμασία για τη βρετανική αγορά.

Οι συνέπειες του Brexit θα διαφοροποιούνται από τη μια χώρα στην άλλη. Κάποιες χώρες δε θα επηρεαστούν και τόσο από τη μείωση της βρετανικής αγοράς, ενώ οι προορισμοί στη περιοχή της Μεσογείου θα αντιμετωπίσουν σημαντική αβεβαιότητα μελλοντικά.

Σχετικά με τις διανυκτερεύσεις σε όλη την Ευρώπη, οι Βρετανοί τουρίστες φαίνεται να προτιμούν τη Μεσόγειο. Οι ξενοδόχοι των εν λόγω περιοχών, είναι ιδιαίτερα ανήσυχοι με το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος. Με την υποτίμηση της στερλίνας, φαντάζει πιο πιθανό, η βρετανική αγορά να σκέφτεται εξορμήσεις προς το εξωτερικό.

Η Κύπρος και η Μάλτα υπέστησαν μεγαλύτερη ζημία, καθώς αποτελούν από τις κύριες χώρες των βρετανικών αφίξεων τους, που αντιπροσωπεύουν αντίστοιχα 31,2% και 30,7% του συνόλου των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχεία. Παρά τη σημαντική απόσταση μεταξύ των ακτών της Βρετανίας και της Κύπρου, ο τουρισμός στην τελευταία θα επηρεαστεί περισσότερο από το δημοψήφισμα από ό,τι σε οποιαδήποτε άλλη ευρωπαϊκή χώρα.

Εν συνεχεία η Πορτογαλία και η Ισπανία– με αντίστοιχα, 16,2% και 16,1% των διανυκτερεύσεων να προκύπτει από Βρετανούς επισκέπτες. πρώτοι προορισμοί που επηρεάζονται από το εν λόγω δημοψήφισμα είναι και η Ελλάδα, με μερίδιο 11,9% των διανυκτερεύσεων σε ξενοδοχεία και παρόμοια καταλύματα το 2014. Αξίζει να σημειωθεί πως το ποσοστό αυτό διαφέρει ανά περιοχή και τελευταία να μειώνεται. Σε προορισμούς όπου οι Βρετανοί τουρίστες αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το 10% των συνολικών διανυκτερεύσεων – καθότι δαπανούν περισσότερα από το μέσο όρο – η αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ δεν μπορεί να αφήνει αδιάφορη τη κοινή γνώμη.

Σε χώρες με μικρότερα ποσοστά των Βρετανών τουριστών, όπως η Γαλλία, με τους Βρετανούς να αποτελούν το 5,8% του συνόλου των διανυκτερεύσεων το 2014, αλλά και στις Κάτω Χώρες (8%) και την Κροατία (6%), οι επαγγελματίες δείχνουν κάποια ανησυχία. Για το Βέλγιο και το Λουξεμβούργο πολύ δύσκολα σύμφωνα με τις διεθνείς έρευνες να προβλεφθεί πως θα κυμανθούν οι διανυκτερεύσεις από το Ηνωμένο Βασίλειο, κυρίως γιατί είναι ακόμη γνωστοί οι όροι της αποχώρησης της Βρετανίας από την ΕΕ.

Ο αντίκτυπος του Brexit στις τουριστικές αφίξεις θα είναι πιο περιορισμένος στις βόρειες και ανατολικές περιοχές της Ευρώπης. Το ποσοστό των Βρετανών τουριστών είναι μικρό στις χώρες της Βαλτικής, όπως και στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη. Το 2014, οι Βρετανοί έκαναν μόνο το 1,1% του συνόλου των διανυκτερεύσεων στη Σλοβακία και τη Ρουμανία, 1,8% στην Εσθονία, και 1,9% στη Σουηδία. Όμως οι μεγάλες τουριστικές πόλεις, όπως η Πράγα, Κρακοβία, και η

Βουδαπέστη θα αισθανθούν τις επιπτώσεις της μείωσης των Βρετανών τουριστών.

4.2 Λιγότεροι οι τουρίστες από το Ηνωμένο Βασίλειο στη Πορτογαλία για το 2017

Οι πορτογάλοι ειδικοί που ασχολούνται με τα τουριστικά θέματα παρακολουθούν με ανησυχία την μείωση του αριθμού των διανυκτερεύσεων των βρετανών τουριστών σε ξενοδοχεία του Αλγκάρβε τον Ιούλιο του 2016. Μια μείωση που αφορά τις επιπτώσεις από το Brexit και ενδέχεται αυτή η αρνητική τάση να διογκωθεί.

Ο πρόεδρος της ΑΗΕΤΑ (Ένωση Ξενοδόχων του Αλγκάρβε), Ελιντέρικο Βιέγας δήλωσε πως η μείωση της ζήτησης τουριστών από τη Μ. Βρετανία ήταν προβλέψιμη, καθώς η βρετανική λίρα έχασε περίπου το 15% της αξίας της έναντι του ευρώ αμέσως μετά την απόφαση του δημοψηφίσματος. Αποτέλεσμα αυτού οι διακοπές για τους Βρετανούς σε μια χώρα όπως η Πορτογαλία να είναι ακριβότερες του αρχικού προϋπολογισμού. Βάσει στοιχείων το Μάιο του 2016 καταγράφηκε μείωση 5% στον αριθμό των Βρετανών που ταξίδεψαν στο εξωτερικό.

4.2.1 Σε τροχιά ανάπτυξης ο πορτογαλικός τουρισμός

Η ανησυχία των εκπροσώπων του τουριστικού κλάδου στο Αλγκάρβε για την τελευταία μείωση των διανυκτερεύσεων βρετανών τουριστών έχει να κάνει με το γεγονός πως οι Βρετανοί αποτελούν την πιο μεγάλη κατηγορία ξένων τουριστών στη νότια ακτή της Πορτογαλίας. Οι διανυκτερεύσεις τους στην περιοχή αντιστοιχούσαν μέχρι τότε στο 50% του συνόλου των ξενοδοχειακών κρατήσεων στη νότια ακτή της χώρας.

Τα καλά νέα είναι ότι ενώ ο αριθμός των Βρετανών σημειώνει κάμψη, ανοδική είναι η τροχιά των κρατήσεων άλλων ξένων τουριστών, όπως των Γάλλων και των Γερμανών. Σύμφωνα με την ΑΗΕΤΑ, ο αριθμός των διανυκτερεύσεων γερμανών τουριστών στα ξενοδοχεία του Αλγκάρβε αυξήθηκε κατά σχεδόν 12%.. Σύμφωνα με την Πορτογαλική Στατιστική Υπηρεσία, καταγράφηκε άνοδος της τάξης του 12% στις διανυκτερεύσεις ξένων τουριστών στη χώρα σε σχέση με το αντίστοιχο περσινό διάστημα, με τα έσοδα να αυξάνονται κατά 19%, γεγονός ενδεικτικό της αύξησης των τιμών. Τα συνολικά επίσημα στοιχεία της Πορτογαλικής Στατιστικής Υπηρεσίας για το 2016, που δημοσιεύθηκαν πρόσφατα, καταγράφουν 21,3 εκατομμύρια επισκέπτες και 59,4 εκατομ. διανυκτερεύσεις. Ένα «συν» της τάξης του 11% και στις δύο κατηγορίες (σ.σ. επισκέπτες – διανυκτερεύσεις) σε σχέση με την προηγούμενη χρονιά. Τα έσοδα, τέλος, αυξήθηκαν πέρσι κατά 3,1 δις ευρώ σε σχέση με το 2015 (Χανς-Γιοάχιμ Αλγκάιερ / Άρης Καλλιμιτζής, 2017).

4.3 Τα δεδομένα στη χώρα της Κύπρου

Ο Γενικός Διευθυντής του Παγκύπριου Συνδέσμου Ξενοδόχων (ΠΑΣΥΞΕ), Ζαχαρίας Ιωαννίδης, τόνισε πως εξαιτίας των στενών σχέσεων μεταξύ των δύο χωρών, θα προκύψουν δύο αρνητικά αποτελέσματα:

- Αποδυναμώνεται η ισοτιμία της στερλίνας με το ευρώ, με αποτέλεσμα να δεχθεί πλήγμα, μιας που το 40% των αφίξεων είναι από το Ηνωμένο Βασίλειο, έσοδα του 1 δις το χρόνο.
- Η θεώρηση των διαβατηρίων κατά τη μεταβατική περίοδο του Brexit

Η βρετανική αγορά ξεπέρασε το 1 εκατομμύριο αφίξεις το πρώτο 9μηνο του 2017, φτάνοντας τις 1.039.783, μια μεταβολή κατά +8,9% σε σύγκριση με το 2016. Το Ηνωμένο Βασίλειο μεταξύ Ιανουαρίου - Σεπτεμβρίου το 34,64% των συνολικών αφίξεων, τρομερή επίδοση για τη βρετανική αγορά.

Η κυπριακή αγορά διατηρεί τις δυνάμεις της σε μια περίοδο που ανακάμπτουν οι ανταγωνιστικές αγορές της Βορείου Αφρικής και της Τουρκίας, αγορές που δεν μπορούν να κοντραριστούν λόγω τιμών. Η διατήρηση των δυνάμεων, είναι ιδιαίτερα σημαντικό, σύμφωνα με παράγοντες της κυπριακής τουριστικής βιομηχανίας. Ο πρόεδρος του Παγκύπριου Συνδέσμου Ξενοδόχων, Χάρης Λοϊζίδης, δηλώνει πως υπάρχει συγκρατημένη αισιοδοξία, διατηρούνται τα κέρδη των προηγούμενων ετών και αναμένεται μια άνοδος για το 2018. Η γενική διευθύντρια του Συνδέσμου Τουριστικών Επιχειρήσεων Κύπρου Χρυσάιμιλη Ψηλογένη επισημαίνει πως οι Βρετανοί νιώθουν ικανοποίηση με την Κύπρο και οι τρεις μεγάλοι διοργανωτές ταξιδιών (Tui, Thomas Cook και Jet2) διατηρούν τις θέσεις τους, με την Jet2 να αυξάνει τις πτήσεις της.

Ο κύριος παράγοντας για να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα σε αυτή τη φάση είναι το Brexit. Η διαπραγμάτευση θα επηρεάσει την ισοτιμία και κατά συνέπεια τις τιμές. Η αγορά θα περιμένει μέχρι τον Ιανουάριο, οπότε και πραγματοποιείται ο κύριος όγκος των προκρατήσεων, για να έχει μια πιο καθαρή εικόνα. Η διατήρηση των δυνάμεων από τη Βρετανία συνδυαστικά με την αύξηση των αφίξεων από Γερμανία (στο +57,3% το 9μηνο) και Ρωσία, σημαίνει πως υπάρχουν οι βάσεις, έτσι που το 2018 να είναι μια χρονιά ρεκόρ για τον κυπριακό τουρισμό (Σειτανίδης, 2017).

4.4 Η έλευση των Αμερικανών στην Ευρώπη

Πιο ελκυστικός φαίνεται ο προορισμός Ευρώπη για τους Αμερικανούς τουρίστες το Brexit, εξαιτίας της μεταβολής της αξίας της λίρας σε σχέση με το δολάριο προ 30ετίας, αλλά και στο ισχυρό δολάριο έναντι του ευρώ, κάνοντας πιο εύκολη τη μετακίνηση προς Βρετανία και Ευρώπη για πολλούς ταξιδιώτες από τις ΗΠΑ. Όπως αναφέρουν οι New York Times, οι Αμερικανοί ταξιδιώτες δύναται να δαπανήσουν λιγότερα στις διακοπές τους στον μέχρι πρότινος δημοφιλή και ακριβό προορισμό του Λονδίνου. Επιπλέον, η ισοτιμία δολαρίου - ευρώ, καθιστά τις χώρες της Ευρώπης φθηνότερες και προσιτές για τους Αμερικανούς τουρίστες.

Τα ναύλα των αεροπορικών, ειδικά για ταξίδια προς το τέλος του καλοκαιριού, βρίσκονταν ήδη σε χαμηλά επίπεδα κατά τις τελευταίες 6 εβδομάδες, σύμφωνα με τον ιδρυτή της Airfarewatchdog.com, George Hobica. Οι τιμές κυμαίνονταν μεταξύ 400 και 500 δολαρίων μετ' επιστροφής προ-Brexit, όταν η διαφορά πριν από τρία χρόνια έφτανε την τριπλάσια αξία και ακόμη παραπάνω. Αυτό μπορεί να οφείλεται, λόγω της καθοδικής πορείας ευρώ και λίρας, που ερμηνεύεται πως λιγότεροι άνθρωποι πετούσαν από την Ευρώπη στις ΗΠΑ με τις αεροπορικές εταιρίες να αναζητήσουν τρόπους προκειμένου να εξαντληθούν οι κενές θέσεις με άτομα που ταξίδευαν από τις ΗΠΑ στην Ευρώπη.

Με τη διατήρηση αυτής της ισοτιμίας και συγχρόνως τη μείωση των ταξιδιών προς την Ευρώπη, αναμένεται να διατεθούν στην αγορά των ΗΠΑ ελκυστικά πακέτα προσφορών για διακοπές στην Ευρώπη. Η πρόσβαση των Αμερικανών στην Ευρώπη θα συνεχίσει ως έχει, καθώς η επίδειξη του διαβατηρίου κατά τη είσοδο σε κράτος-μέλος της ΕΕ, είναι υποχρεωτική. Το θέμα όμως είναι τι θα γίνει μετά την έξοδο της

Βρετανίας από την ΕΕ και οι ταξιδιώτες από τις Ευρωπαϊκές χώρες και το Ηνωμένο Βασίλειο θα είναι εκείνοι που μπορεί να συναντήσουν εμπόδια στα σύνορα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Τι σημαίνει το Brexit για την ταξιδιωτική βιομηχανία του Ηνωμένου Βασιλείου

Ο επικεφαλής της ABTA Mark Tanzer και ο επικεφαλής του τμήματος Ταξιδιών και Τουριστικής Βιομηχανίας της Deloitte Graham Pickett, διεξήγαγαν μελέτη, στην οποία παρουσιάζονται όλα τα πιθανά σενάρια, αλλά και τις επιπτώσεις από το Brexit

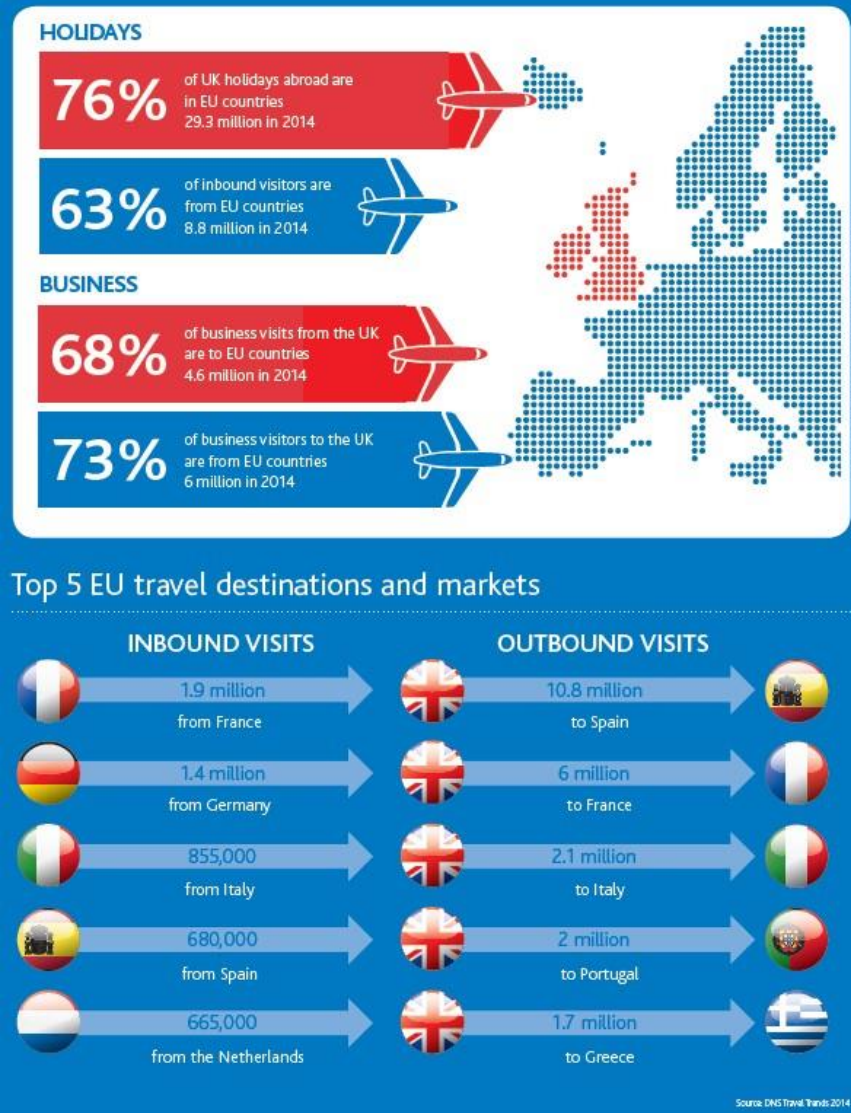
5.1 Αποτελέσματα

- Υπάρχουν ισχυρές ροές στα Ταξίδια και τον Τουρισμό μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ΕΕ αποτελεί τον κύριο προορισμό των τουριστών του Ηνωμένου Βασιλείου και τη κύρια αγορά για τους Βρετανούς τουρίστες
- Τα επαγγελματικής φύσεως ταξίδια μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ε.Ε. έχουν απλοποιηθεί λόγω της ελεύθερης διακίνησης αγαθών και υπηρεσιών, των επενδύσεων και των ανθρώπων σε ολόκληρη την Ε.Ε. κάτι που μπορεί να πληγεί από ένα ενδεχόμενο Brexit
- Σε περίπτωση Brexit, αυξάνεται η πιθανότητα αμέσως μετά το δημοψήφισμα να ακολουθήσει αβεβαιότητα κατά την περίοδο των διαπραγματεύσεων. Αυτό θα μπορούσε να διαρκέσει μέχρι η

αντικατάστασή του συνόλου των σχέσεων και των κανονισμών του εμπορίου τεθεί σε ισχύ, κάτι που θα μπορούσε να διαρκέσει αρκετά χρόνια.

- Η αξία της στερλίνας θα επηρεαστεί, με αποτέλεσμα το κόστος για την ταξιδιωτική βιομηχανία να αυξηθεί και να εξαρτηθεί από τις αποφάσεις που θα παρθούν στο τομέα της τουριστικής βιομηχανίας και κατά πόσο θα είναι εύκολη η μετάβαση στο νέο καθεστώς.
- Σε περίπτωση Brexit οι κανονισμοί που ωφελούν και προστατεύουν τους ταξιδιώτες καταναλωτές, θα αλλάξουν υποχρεωτικά με ίδιους κανονισμούς του Ηνωμένου Βασιλείου ώστε να διασφαλιστεί η διατήρηση της εμπιστοσύνης των καταναλωτών.
- Σημαντικό αριθμό μεταναστών απασχολούν οι τομείς των Ταξιδιών και του Τουρισμού και μια ενδεχόμενη αλλαγή περιορίζει την βιομηχανία να απασχολεί αλλοδαπούς, ακόμη και εκείνων που προέρχονται από την ΕΕ.
- Ο Βρετανός ταξιδιώτης – καταναλωτής θα αντιμετωπίσει αύξηση του κόστους των αγαθών-υπηρεσιών, δυσκολεύοντας τη κατάσταση, αφού θα πρέπει να γίνεται το συνάλλαγμα έναντι της στερλίνας η οποία θα έχει υποτιμηθεί. Επίσης οι καταναλωτές θα πρέπει να μεριμνήσουν για πρόσθετο κόστος ασφάλισης υγείας, σε περίπτωση που το Ηνωμένο Βασίλειο εξέλθει από το σύστημα της Ευρωπαϊκής Κάρτας Ασφάλισης Ασθένειας.

Travel between the UK and EU

5.1.1 ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΗ ΑΓΑΘΩΝ & ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

- Σχεδόν οι μισές εξαγωγές που προέρχονται από το Ηνωμένο Βασίλειο διανέμονται προς τις χώρες της Ε.Ε., καθιστώντας την αρκετά σημαντική αγορά.
- Το 53% των εισαγωγών του Ηνωμένου Βασιλείου προέρχονται από την Ε.Ε., καθιστώντας το έναν «καθαρό» εισαγωγέα.
- Η Βρετανική αγορά έχει φτάσει τις υπηρεσίες της σε σταθερό πλεόνασμα από το 2005. Αυτό έφθασε τις 15,4 δισ λίρες στα 2014.

- Οι εισαγωγές του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. αποτελούν περίπου το 10% των συνολικών εξαγωγών της Ε.Ε., καθιστώντας το τον τρίτο μεγαλύτερο εισαγωγέα ευρωπαϊκών αγαθών και υπηρεσιών, μετά τη Γερμανία και τη Γαλλία.

5.1.2 Μετακίνηση ανθρώπων

- Το 2014 στη Βρετανία, σχεδόν το 40% του συνόλου των εργασιών που σχετίζονται με τους μετανάστες ήταν πολίτες της Ε.Ε..
- Οι πολίτες της Ε.Ε. αποτελούν το 5,9% του συνολικού εργατικού δυναμικού του Ηνωμένου Βασιλείου.
- Το 2014, το 27% του συνόλου των μεταναστών του Ηνωμένου Βασιλείου μετανάστευσαν σε χώρες της Ε.Ε. για τις εργασιακές τους δεσμεύσεις.

5.1.3 Πρόσβαση στις επενδύσεις

- Οι χώρες της Ε.Ε. συνέβαλαν στο 48% του συνόλου των εισροών FDI (άμεσες ξένες επενδύσεις) του Ηνωμένου Βασιλείου.
- Το 2014, το Ηνωμένο Βασίλειο ήταν ο πιο σημαντικός FDI προορισμός στην Ευρώπη, λαμβάνοντας 35 δισ δολάρια σε επενδύσεις κεφαλαίου.
- Οι χώρες της Ε.Ε. αντιστοιχούσαν στο 40% των βρετανικών FDI εκροών.

5.1.4 Οι εισροές των επιβατών μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και των χωρών της Ε.Ε

Όσον αφορά τη μεταφορά των επιβατών μέσω θαλάσσης και αέρος, οι εταιρείες εξαρτώνται σημαντικά από την κίνηση των Βρετανών επιβατών και άλλων κρατών μελών της Ε.Ε.. Στις θαλάσσιες μεταφορικές εταιρείες, οι χώρες της Ε.Ε. συμβάλλουν πάνω από το 85% της συνολικής διακίνησης επιβατών στα λιμάνια του Ηνωμένου Βασιλείου. Στις αεροπορικές από την άλλη μεριά, τα ταξίδια σε προορισμούς εντός της Ε.Ε. φτάνουν στο 64% της εκροής του Βρετανού επιβάτη (https://www.dropbox.com/s/fgqkzw4np1p5oh1/abta_deloitte_report.pdf?dl=0).

5.1.5 Μελέτη πιθανής περίπτωσης: Θα μπορούσε το Brexit να επηρεάσει τα ταξίδια των Βρετανών στο εξωτερικό;

Η ελεύθερη μετακίνηση μέσα στην ΕΕ έχει συνεισφέρει σε συχνές μετακινήσεις μεταξύ των κρατών μελών και στην απόφαση από πολλούς πολίτες του Ηνωμένου Βασιλείου να αποκτήσουν περιουσία σε χώρες όπως η Γαλλία, η Ισπανία, και η Πορτογαλία, είτε ως κύρια είτε ως δεύτερη κατοικία τους. Περίπου 1,3 εκατομμύρια Βρετανοί πολίτες κατοικούν σε χώρες της Ε.Ε.. Το 2014, ξεπέρασαν τα 8,7 εκατομμύρια οι επισκέψεις σε φίλους και συγγενείς (VFR) σε άλλες χώρες της Ε.Ε. από Βρετανούς κατοίκους. Η VFR κυκλοφορία θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τη διασφάλιση της οικονομικής σκοπιμότητας πολλών αεροπορικών γραμμών.

Οι εμφάνιση των low cost αεροπορικών έχει μεγαλώσει τον ανταγωνισμό, βοηθώντας παράλληλα στο να μειωθούν ιδιαίτερα οι τιμές. Με τη μείωση των εξόδων του ταξιδιού, οι καταναλωτές μπορούν να ταξιδεύουν συχνότερα, ακόμη και να ταξιδεύουν σε δύο διαφορετικές ευρωπαϊκές χώρες.

- Οι low cost αεροπορικές εταιρείες έχουν συνεισφέρει ώστε να δημιουργηθεί μία μεγάλη κοινωνική αλλαγή στην ταξιδιωτική συμπεριφορά, προσφέροντας μεγάλο όφελος στον καταναλωτή. Ο Διευθύνων Σύμβουλος της Monarch Group, Andrew Swaffield, μητρικής εταιρείας με βάση το χαμηλό κόστος Monarch Airlines εκτιμά πως θα συγκεντρώνονται σχεδόν 2 εκατομμύρια θέσεις ετησίως, επιβατών που ταξιδεύουν από το Ηνωμένο Βασίλειο προς τις κατοικίες τους στην Ευρώπη. Σε περίπτωση που το Ηνωμένο Βασίλειο βγει αποχωρήσει από την Ε.Ε., η Monarch θα σημειώνει αρκετά αρνητικά στοιχεία στο ταξιδιωτικό τομέα. Εξαιτίας της αβεβαιότητας που θα δημιουργηθεί. Πολύ πιθανό ένα Brexit να οδηγήσει σε αύξηση των αεροπορικών ναύλων και σε μείωση πτήσεων μεταξύ της Ε.Ε. και του Ηνωμένου Βασιλείου. Θα μπορούσε να καταργηθεί το τέλος στην ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης υγείας και τους κοινούς φορολογικούς νόμους από τους οποίους επωφελούνται πολλοί Βρετανοί ιδιοκτήτες σπιτιού και ομογενείς που ζουν στην Ε.Ε (<http://money-tourism.gr>, 2016).

5.1.6 Πιθανή χορήγηση βίζας

Σχετικά με τις σχέσεις μεταξύ Ε.Ε. και Βρετανίας τέθηκε επί τάπητος η πρόταση για χορήγηση βίζας όπως ισχύει και με τις ΗΠΑ. Δεν πρόκειται για πλήρη έκδοση κάρτας βίζας, όπως ισχύει για τρίτες χώρες εκτός ΗΠΑ και Ευρώπης, αλλά μια διαδικασία που ισχύει για ταξιδιώτες των ΗΠΑ που θέλουν να ταξιδέψουν σε χώρες που ανήκουν στη συνθήκη Σένγκεν, πληρώνοντας το αντίτιμο των 14 δολαρίων. Σήμερα οι Βρετανοί με μια απλή επίδειξη της ταυτότητας τους, ταξιδεύουν ελεύθερα σε χώρες εντός Σένγκεν. Σε ενδεχόμενο Brexit, θα πρέπει να κάνουν έκδοση μικρής

βίζας, πληρώνοντας αντίστοιχα το τέλος της τάξης των 10 στερλινών περίπου.

Η συγκεκριμένη διαδικασία είναι υπό διαπραγματεύσεις με την Τερέζα Μέι να την επιταχύνει, έτσι ώστε να ολοκληρωθεί μέχρι το τέλος του καλοκαιριού του 2018, κάτι που επηρεάσει τη τουριστική περίοδο του επόμενου χειμώνα (<https://old.corfupress.com>, 2016).

5.1.7 Η ανησυχία των Βρετανών τουριστών

Σε έκθεση της Βιομηχανίας Τουρισμού της WTM 2017 που διενεργήθηκε σε 1000 άτομα, περισσότεροι από τα μισά, ανησυχούν ως προς την συναλλαγματική ισοτιμία λίρας/ευρώ, όπως και για την άνοδο των τιμών των διακοπών, αλλά και των αεροπορικών εισιτηρίων. Κάτι παραπάνω από το ένα τρίτο, ανησυχούν για το δικαίωμα της δωρεάν κρατικής περίθαλψης στην Ευρώπη και γενικά για τη χρήση της ευρωπαϊκής κάρτας υγείας μεταγενέστερα. Το ένα τρίτο ανησυχεί για την αναμονή στον έλεγχο διαβατηρίων.

Άλλες σημαντικές ανησυχίες πλήττουν τους Βρετανούς τουρίστες, με το 17% να φοβάται για τη προστασία των διακοπών τους και το 16% για την απώλεια πτήσεων και καθυστέρηση αυτών. Τέλος, πολλοί ανησυχούν για τη δυνατότητα χρήσης ελεύθερης περιαγωγής (roaming) σαν να βρίσκονται στη χώρα τους. Από όλη την έκθεση βγαίνει το βασικό πόρισμα, πως πολλοί Βρετανοί ταξιδιώτες συνειδητοποίησαν πως η επερχόμενη έξοδος από την Ευρωπαϊκή Ένωση θα φέρει αρκετά σοβαρές συνέπειες στα ταξίδια για το εξωτερικό.

Οχτώ μήνες αργότερα νέα δημοσκόπηση της Cuuver.com που έγινε σε 2000 ερωτηθέντες, ηλικίας 18-25 ετών, πάνω από το 40% πιστεύει πως το Brexit θα επηρεάσει την οργάνωση των ταξιδιών τους. Η νέα έρευνα

έρχεται να ανατρέψει τη προηγούμενη, αφού μόνο το 36,5% των Βρετανών πιστεύει πως το Brexit θα επηρεάσει τα επόμενα πέντε χρόνια τα ταξιδιωτικά σχέδια. Το 57,3% των ερωτηθέντων σχεδιάζει τις επόμενες διακοπές σε χώρες της Ε.Ε.

Σε άλλα στοιχεία, το 38,3% ξοδεύει λιγότερα από 500 λίρες για μια κράτηση, με το 37,3% να θεωρεί πως μπορεί να κάνει καταπληκτικές διακοπές με budget λιγότερο από 1500 λίρες. Επίσης το 56,7% των Βρετανών προτιμούν να κάνουν τις διακοπές τους κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού με το 43% να επιλέγει τις παραθαλάσσιες περιοχές (<http://www.travelweekly.co.uk/articles/306043/brexit-travel-concerns-among-millennials-highest-of-any-age-group>, 2018)

5.2 ΠΩΣ ΘΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΗΣΕΙ ΟΜΩΣ ΤΟ BREXIT;

Πίνακας 8: Τρέχουσες υποχρεώσεις της Βρετανίας με τις χώρες της ΕΕ πριν και μετά το Brexit

		POSSIBLE SCENARIOS AND CURRENT SUBSCRIBERS				
		EU MEMBER 28 European Member Nations	EUROPEAN ECONOMIC AREA Norway, Lichenstein, Iceland	FREE TRADE AGREEMENTS (EFTA) e.g. Switzerland	MOST FAVOURED NATION e.g. Australia	
CURRENT EU OBLIGATIONS	FREE MOVEMENT OF GOODS, SERVICES, PEOPLE AND CAPITAL	✓	✓	✓ <small>Some conditions apply to Swiss migration</small>	✗	
	FREE TO NEGOTIATE TRADE DEALS & SET TARIFF LEVELS WITH NON EU COUNTRIES	✗	✓	✓	✓	
	EU LAWS & REGULATIONS	INFLUENCE	✓	— <small>slight/indirect</small>	✗	✗
		COMPLIANCE	✓	✓	✓ <small>But some opt outs</small>	✗
	FISCAL CONTRIBUTIONS	✓	✓ <small>e.g. Norway pays 83% of full rates</small>	✓ <small>e.g. Switzerland pays 40% of full rates</small>	✗	

➔ LOOSER TIES WITH EU

Source: Deloitte analysis

Σε περίπτωση που το Ηνωμένο Βασίλειο έμεινε στην Ε.Ε., η χώρα θα υιοθετούσε τους επαναπροσδιορισμένους όρους ένταξης, μετά από διαπραγματεύσεις και θα εφάρμοζε τις απαιτούμενες αλλαγές στις πολιτικές και τις πρακτικές. Μια επαναδιαπραγμάτευση σαν αυτή θα αποτελούσε για το Ηνωμένο Βασίλειο στη μη συμμετοχή της στην πολιτική ολοκλήρωση της Ε.Ε., θα έκανες τις επερχόμενες εισφορές του Ηνωμένου Βασιλείου προς την ευρωζώνη εθελοντικές, θα περιόριζε κάποια οφέλη μεταναστών, κ.λπ..

Τα πιο πολλά από αυτά ήδη εφαρμόζονται στο τομέα της οικονομίας, όμως σε περίπτωση εξόδου, οι επιχειρήσεις, μαζί με αυτές του ταξιδιωτικού τομέα θα είχαν υποστεί διάφορες γραφειοκρατικές αλλαγές.

Εάν ληφθεί απόφαση εξόδου, το άρθρο 50 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση παραμένει η μόνη επίσημη διαδικασία για ένα κράτος μέλος να παραιτηθεί συμμετοχής. Στη περίπτωση που η κυβέρνηση επικαλεστεί το άρθρο 50, οι διαπραγματεύσεις μπορούν να κρατήσουν έως και δύο χρόνια, έτσι ώστε όλες οι υπόλοιπες χώρες της ΕΕ να συμφωνήσουν στους όρους. Το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θα μπορούσε να λάβει μέρος σε αυτές τις διαπραγματεύσεις. Μετά το πέρας των δύο χρόνων, μπορεί να επεκταθεί η περίοδος των διαπραγματεύσεων αφού είναι σύμφωνα όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε.. Σε μη ενδεχόμενη συμφωνηθέντα παράταση, το Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε να επανέλθει σε ένα βασικό σύνολο εμπορικών κανόνων εν αναμονή των περαιτέρω διαπραγματεύσεων έκτος άρθρου 50. Με δεδομένο πως κανένα άλλο κράτος μέλος δεν έχει αποχωρήσει από την Ευρωπαϊκή Ένωση πριν από αυτό, δεν είναι κατανοητό πώς η διαδικασία που επικαλείται το άρθρο 50, ή οποιοδήποτε άλλο σενάριο εξόδου, θα

εφαρμοζόταν στην πράξη. Πιο πιθανό να μείνει η αβεβαιότητα κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, με τα κράτη μέλη της Ε.Ε. να αποφασίζουν μία προσέγγιση χωρίς καμία επιρροή από το Ηνωμένο Βασίλειο.

Ωστόσο, η λεπτομέρεια σε τυχόν μελλοντικές εμπορικές συμφωνίες θα απαιτούσε τη συμφωνία της Ε.Ε. και, κατά συνέπεια, είτε οι ενδεχόμενες προτεινόμενες συμφωνίες θα ήταν εφικτές ή οι επιθυμητές επιλογές για το Ηνωμένο Βασίλειο ή τις υπόλοιπες χώρες της Ε.Ε. θα ήταν θέμα για όλους τους ενδιαφερομένους μετά από μία ψήφο εξόδου. Όπως παρουσιάζεται παρακάτω, τα περισσότερα από τα υπάρχοντα μοντέλα εξακολουθούν να απαιτούν τη συνεισφορά του προϋπολογισμού και τη συμμόρφωση με ένα μεγάλο ποσοστό των κανονισμών της Ε.Ε..

5.2.1 Επιπτώσεις στους καταναλωτές

Τέλη Περιαγωγής

Εισήχθησαν πρόσφατα ανώτατα όρια όσον αφορά τις χρεώσεις περιαγωγής κινητής τηλεφωνίας, κάνοντας μεγαλύτερα τα τέλη των καταναλωτών σχετικά χρήση των τηλεφώνων τους σε χώρες της Ε.Ε. οδηγώντας σε μια απαγόρευση των πρόσθετων τελών περιαγωγής κατά τον Απρίλιο του 2017. Ως κανονισμός (531 / 2012), ο νόμος αυτό μπορεί να αφαιρεθεί λόγω Brexit, σε περίπτωση που η βρετανική κυβέρνηση επιλέξει να παραμείνει στο καταστατικό.

Οδηγίες για πακέτα ταξιδιών

Όταν γίνονται κρατήσεις εντός της Ε.Ε., οδηγίες προστατεύουν τους καταναλωτές σε περιπτώσεις αφερεγγυότητας ή αδυναμίας εκτέλεσης συμβάσεων υπηρεσιών. Αυτή η νομοθεσία θα συνεχίζει να εφαρμόζεται,

εκτός εάν απορρυθμιστεί λόγω διαβουλεύσεων για εξασφαλιστεί αμοιβαία διευθέτηση με την Ε.Ε..

Ελευθερία μετακίνησης

Παρόλο που το Ηνωμένο Βασίλειο βρίσκεται εκτός χώρου Σένγκεν, οι Βρετανοί καταναλωτές μπορούν να ταξιδεύουν ελεύθερα στο μεγαλύτερο μέρος της ηπειρωτικής Ευρώπης, με τους πολίτες της Ε.Ε. να βιώνουν τον συνοριακό έλεγχο κατά την είσοδό τους στο Ηνωμένο Βασίλειο και αντίστροφα. Σε ενδεχόμενο Brexit, οι ταξιδιωτικές απαιτήσεις για ταξίδια Ηνωμένο Βασίλειο – Ε.Ε, θα υπόκεινται στον εκάστοτε διακανονισμό.. Για τα ταξίδια εκτός της Ε.Ε., το Ηνωμένο Βασίλειο θα είναι σε θέση να αναζητά νέες διμερείς συμφωνίες έκδοσης βίζας με τρίτες χώρες.

Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης Ασθένειας

Η Ευρωπαϊκή Κάρτα Ασφάλισης Ασθένειας διατίθεται για όλους τους κατοίκους της Ε.Ε., προσφέροντας στον κάτοχό της την πρόσβαση σε τοπικές υπηρεσίες υγείας με όρους ίδιους με αυτούς που διατίθενται στους ντόπιους. Οι ρυθμίσεις της Ευρωπαϊκής Κάρτας Ασφάλισης Ασθένειας ισχύουν σήμερα σε όλες τις χώρες της Ε.Ε. και του Ευρωπαϊκού Οικονομικού Χώρου. Σε περίπτωση Brexit, η χρήση της κάρτας ασθένειας ενδέχεται να παραλλαχτεί με περιορισμένη πρόσβαση των Βρετανών ταξιδιωτών για υγειονομική περίθαλψη κάτι που προκαλέσει αύξηση των νοσήλειων και κατ'επέκταση αύξηση στα ασφάλιστρα του ταξιδιού.

Εδώ παρατηρήθηκε και το φαινόμενο με τις ψευδείς αιτήσεις περί ασθένειας κατά τη διάρκεια των διακοπών, που φτάνει το 1400%.

Έρευνα που διενήργησε η TUI, ο μεγαλύτερος τουριστικός οργανισμός του Ηνωμένου Βασιλείου, με την ονομασία Fight Fake Claims με σκοπό καταπολεμήσει την αύξηση των ψευδών ισχυρισμών περί ασθενείας των Βρετανών ταξιδιωτών. Ποσοστό αυξημένο σχεδόν κατά τρεις φορές από το αντίστοιχο που ανέφερε ο ABTA, ο οποίος ανακοίνωσε αύξηση κατά 500% των απαιτήσεων μεταξύ των μελών του από το 2013. Η Tui UK απαγορεύει ρητά σε όσους ισχυρίζονται ψευδείς δηλώσεις για να οργανώσουν εκ νέου διακοπές μέσω του tour operator. Σε περίπτωση ψευδών δηλώσεων, οι κατηγορίες για απάτη θα βαραινουν τους ίδιους και όχι τις εταιρείες.

Βάσει όλων των παραπάνω, η Βρετανική Ένωση Ταξιδιωτικών Πρακτόρων ξεκίνησε καμπάνια προκειμένου να εξαλειφθεί το φαινόμενο των ψευδών ισχυρισμών ασθενείας, το οποίο έχει προκαλέσει τεράστιο οικονομικό πρόβλημα στη ξενοδοχειακή βιομηχανία. Η ABTA με την ξεκίνησε την εκστρατεία «Stop Sickness Scams», λίγο αργότερα από την ενέργεια του Travel Weekly να ξεκινήσει εκστρατεία για αλλαγή στο νόμο με τίτλο Fight Fake Claims. Και οι δύο εκστρατείες απαιτούσαν από τη νέα κυβέρνηση να κλείσει ένα κενό που επιτρέπει τις ψευδείς καταγγελίες και την διεκδίκηση αποζημιώσεων. Η καμπάνια υποστηρίζεται από τις εταιρείες Thomas Cook, Tui Group, Carnival UK, Flight Center, Jet2holidays, καθώς και πολλές άλλες. Σχεδόν το 90% όλων των ισχυρισμών για σωματική βλάβη στο Ηνωμένο Βασίλειο είναι για εικαζόμενη ασθένεια, το οποίο ξεπερνά το υπάρχον ιστορικό του 60% και κρίνονται υψίστης σημασίας διαβουλεύσεις με το Υπουργείο Δικαιοσύνης προκειμένου να συζητηθεί αλλαγή στη διαδικασία που πρέπει να ακολουθήσουν οι αιτούντες.

Η ABTA στέλνει το μήνυμα προς τους καταναλωτές, το οποίο μεταξύ άλλων περιλαμβάνει τα εξής:

- Αναφέρετε τις αιτήσεις που υποβάλλονται στο ξενοδοχείο ή / και στον πράκτορά σας
- Να είστε σε εγρήγορση, προειδοποιώντας τα οικεία σας πρόσωπα, όπως και άλλους ταξιδιώτες, σε περίπτωση άγρας πελατών.
- Σε περίπτωση που δεχτείτε πίεση για να κάνετε ψευδή δήλωση για ασθένεια στις διακοπές, θα πρέπει να το αναφέρεται άμεσα στο ρυθμιστή διαχείρισης απαιτήσεων
- Εάν γνωρίζετε μια ψεύτικη δήλωση για ασθένεια στις διακοπές, αναφέρετε την στην Action Fraud
- Αν παρουσιαστεί τροφική δηλητηρίαση, όπως επικοινωνήσετε με το ξενοδοχειακό ή τον ταξιδιωτικό σας πράκτορα με τις εταιρείες απαιτήσεων να λαμβάνουν μεγάλο κομμάτι της αποζημίωσης σας
- Αν δεν μείνετε ευχαριστημένοι από τη θέση της ταξιδιωτικής σας εταιρείας, το σύστημα εναλλακτικής επίλυσης διαφορών της ABTA μπορεί να σας εξυπηρετήσει.

Δικαιώματα επιβατών

Σε περίπτωση Brexit, οι κανονισμοί για τα δικαιώματα των επιβατών σε όλους τους τρόπους μεταφοράς – το γνωστότερο από τα οποία είναι το 261/2004 για την αποζημίωση σε περίπτωση άρνησης επιβίβασης ή σημαντικών καθυστερήσεων αεροπορικής μετακίνησης – θα πρέπει να αφαιρεθούν από το καταστατικό του Ηνωμένου Βασιλείου, εκτός εάν η Βρετανική κυβέρνηση λάβει μέτρα για να αναπαραχθούν στο Δίκαιό της. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι οι Βρετανοί καταναλωτές έχουν πλήρη επίγνωση αυτού του μέρους της νομοθεσίας και είναι πιθανό να υπάρξουν εκκλήσεις από ομάδες καταναλωτών για την εισαγωγή συναφών νόμων. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι, σύμφωνα με τους

ισχύοντες κανόνες, τα δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου έχουν υπάρξει συχνά υπέρ των καταναλωτών.

5.2.2 Οι επιπτώσεις του Brexit για τους εργαζομένους στο κλάδο των ταξιδιών και του τουρισμού

Η οικονομία της Βρετανίας βασίζεται κυρίως μέσω των ευκαιριών που προσφέρει για απασχόληση στον τομέα των ταξιδιών και του τουρισμού. Το 2014, ο τομέας προσέφερε 4.230.000 θέσεις εργασίας συνολικά, με 1.890.000 άτομα άμεσα απασχολούμενα, που όπως φαίνεται θα συνεχίσει να αυξάνεται. Ο κλάδος των ταξιδιών και του τουρισμού προσελκύει παροδικό εργατικό δυναμικό εξαιτίας της ευέλικτης εργασίας που προσφέρει. Ολοένα και περισσότεροι μετανάστες από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. παρέχουν ισχυρή διάθεση προσωπικού με τις κατάλληλες δεξιότητες και σε ανταγωνιστικές τιμές. Η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών διευκολύνει τις διαδικασίες προσλήψεων ως προς την ευκολία και το κόστος και βοηθά στην γρήγορη αύξηση της χωρητικότητας του τομέα, καθώς η ζήτηση σε περιόδους αιχμής έχει ενταθεί. Ορισμένες περιφέρειες στον τομέα έχουν ιδιαίτερα υψηλή εξάρτηση από το μεταναστευτικό εργατικό δυναμικό.

Ο ταξιδιωτικός κλάδος θα βρισκόταν αντιμέτωπος με υψηλότερο κόστος σχετικά με την πρόσληψη και το προσωπικό που απέμεινε από άλλες χώρες της Ε.Ε., σε ένα ενδεχόμενο Brexit. Επίσης θα μπορούσαν να χαθούν μεγάλες και μακροπρόθεσμες επενδύσεις που έχουν γίνει όσον στον εργασιακό τομέα. Το μέγεθος αυτών των δαπανών δεν μπορεί να εκτιμηθεί στην παρούσα φάση, καθώς θα εξαρτηθεί από τις συνθήκες των εν λόγω εργαζομένων και των τουριστικών επιχειρήσεων, καθώς και τη συμφωνία που επιτεύχθηκε μεταξύ του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η πρόσληψη τόσο πολλών εργαζομένων από την εγχώρια αγορά εργασίας θα απέβαινε μοιραία, κυρίως αν ληφθούν υπόψη τα σημερινά χαμηλά επίπεδα της ανεργίας στο Ηνωμένο Βασίλειο και το υψηλό επίπεδο των ελλείψεων δεξιοτήτων στον κλάδο. Με τα στοιχεία από την Έρευνα Δεξιοτήτων UKCES του 2015, παρατηρείται πως ο τομέας των μεταφορών και των επικοινωνιών κατατάσσεται ήδη τρίτος στην λίστα της συχνότητας της έλλειψης δεξιοτήτων. Αντίστοιχη έρευνα από το People 1st φέρνει στο φως, ότι τα μισά τμήματα του ταξιδιωτικό τομέα και του τουρισμού δεν μπορούν εύκολα να καλυφθούν. Οι περιορισμοί για την πρόσληψη υπηκόων της Ε.Ε. ενδέχεται ως εκ τούτου να επιδεινώσουν τις υπάρχουσες ελλείψεις δεξιοτήτων. Κάτι τέτοιο θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην ικανότητα των εν λόγω τομέων να εξυπηρετήσουν τους καταναλωτές στο βαθμό που προσδοκούν.

Η εποχική εργασία απειλείται καθώς εκατοντάδες βρετανικές εταιρίες και ταξιδιωτικοί πράκτορες θα έρθουν αντιμέτωπες με μεγάλα προβλήματα εάν οι πρακτικές απασχόλησης διαταραχθούν από το Brexit, σύμφωνα με έρευνα που διεξήχθη, από το πάροχο ασφάλισης ταξιδιών MPI Brokers, σε συνεργασία με τους φορείς ABTA, AITO, τη Βρετανική Ένωση Ασφαλιστικών Περιουσιών και την ΙΤΤ. σε 5.500 επιχειρήσεις και άτομα που συμμετείχαν. Σύμφωνα με την οδηγία περί αποσπασμένων εργαζομένων (Posted Workers Directive), οι επιχειρήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου προωθούν υπαλλήλους σε χώρες της ΕΕ ως «εποχιακούς», οι οποίοι υπόκεινται στο βρετανικό δίκαιο και στις συμβάσεις εργασίας του Ηνωμένου Βασιλείου. 10.000 Βρετανοί εργάζονται στο εξωτερικό σε αυτή τη βάση. Από την άλλη μεριά, περίπου 35.000 ξένοι υπάλληλοι και ξεναγοί δουλεύουν ομοίως στο Ηνωμένο Βασίλειο, σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Ένωση Τουριστικών Πρακτόρων. Σε περίπτωση απώλειας των διατάξεων της οδηγίας, θα μπορούσαν να υπάρξουν σημαντικές

επιπτώσεις στις επιχειρήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου με έδρα την ΕΕ. Τα αποτελέσματα αυτά θα χτυπήσουν το καμπανάκι στη βρετανική κυβέρνηση, προκειμένου να γίνει κατανοητή η σημασία της οδηγίας περί αποσπασμένων εργαζομένων ή παρόμοιας ρύθμισης, με την εγκατάλειψη της Βρετανίας (https://www.dropbox.com/s/fgqkzw4np1p5oh1/abta_deloitte_report.pdf?dl=0).

5.2.3 Οι επιπτώσεις στις επενδύσεις που αφορούν το ταξιδιωτικό τομέα

Το μεγαλύτερο μέρος ξένων επενδύσεων ενδεχομένως να μειωθεί μετά από ένα Brexit, με τον Βρετανικό ταξιδιωτικό τομέα να μην μπορεί να προστατευτεί από την εν λόγω μείωση. Η λήψη αποφάσεων από οποιαδήποτε χώρα επενδύει στο Ηνωμένο Βασίλειο θα μπορούσε επίσης να καθυστερήσει ως αποτέλεσμα των αβεβαιοτήτων που προκύπτουν από ένα Brexit, ιδίως βραχυπρόθεσμα προς μεσοπρόθεσμα.

5.2.4 Εσωτερικές επενδύσεις στον ταξιδιωτικό τομέα

Ένα Brexit, θα επηρέαζε τις ξένες άμεσες επενδύσεις από την Ε.Ε. προς το Ηνωμένο Βασίλειο, όπως επίσης να έχει έμμεση επίδραση σε αυτές από χώρες εκτός Ευρώπης. Εξαιτίας της αβεβαιότητας του κυριαρχεί από τις ρυθμίσεις και τις μελλοντικές σχέσεις, η απορρύθμιση των επιχειρήσεων επηρεάζει τις επενδύσεις από άλλες βασικές αγορές άμεσων ξένων επενδύσεων, όπως οι ΗΠΑ, η Κίνα και η Μέση Ανατολή, που διοχέτευσαν πρόσφατα σημαντικές επενδύσεις στον Βρετανικό ταξιδιωτικό κλάδο.

Το 2010 εξαγοράστηκε η Arriva, φορέας υπηρεσιών λεωφορείων, πούλμαν, ακτοπλοϊκών, τρένων και τρόλεϊ με έδρα το Ηνωμένο Βασίλειο από την Deutsche Bahn, της γερμανικής εταιρείας μεταφορών και αποθήκευσης. Η συμφωνία ανήλθε στα 1.59 δισεκατομμύρια λίρες, ώστε να ενισχυθεί η Deutsche Bahn στον ευρωπαϊκό χώρο με σκοπό την ταχεία ανάπτυξη της ηπείρου και τις όλο και πιο απελευθερωμένες αγορές μεταφορών στις οποίες η Arriva είχε ήδη μία θέση. Τέσσερα χρόνια αργότερα, πραγματοποιήθηκε η συγχώνευση της TUI AG, γερμανικής ταξιδιωτικής εταιρείας με τη TUI Travel Plc προκειμένου να δημιουργηθεί η μεγαλύτερη παγκοσμίως εταιρεία ταξιδιών αναψυχής του Ομίλου TUI.

5.2.5 Η επίδραση του νομίσματος

Με βάση τις αναλύσεις θεσμικών γύρω από τη στερλίνα, και τις προηγούμενες κυρίως προβλέψεις, με τη συζήτηση αναφορικά για το Brexit, τον Ιανουάριο του 2016, η JP Morgan σταματά τις προβλέψεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας της στερλίνας με το δολάριο σε 1,32 από 1,45 και οι τιμές από το ευρώ σε στερλίνα έχουν αναθεωρηθεί σε 0,78 από 0,7111. Η Credit Suisse αναθεώρησε, επίσης, τις τρίμηνες και δωδεκάμηνες προβλέψεις της για τη στερλίνα στο -5,8% και -8,2% έναντι του δολαρίου και στο -10,0% και -8,7% αντίστοιχα έναντι του ευρώ, εξαιτίας του φόβου του Brexit. Η υποτιμημένη στερλίνα θα μπορούσε να ωφελήσει το Ηνωμένο Βασίλειο όσον αφορά τη συνολική εξαγωγική ελκυστικότητά του, ως «καθαρός» εισαγωγέας της Ε.Ε. θα επηρεάσει τις τιμές των εισαγόμενων προϊόντων του. Σε περίπτωση σημαντικής αποδυνάμωσης, είναι πιθανό να υπάρξει πληθωριστική επίπτωση στη βρετανική οικονομία. Στο ταξιδιωτικό κλάδο, τα εισερχόμενα ταξίδια από την Ε.Ε. και τις ΗΠΑ ενδέχεται να ωφελήσουν λόγω της

υποτιμημένης στερλίνας. Τα εξερχόμενα ταξίδια από την άλλη μπορούν να αντιμετωπίσουν το αντίστροφο, αφού η μετάβαση προς τις χώρες αυτές θα γίνει ακριβότερη για τους Βρετανούς καταναλωτές, μειώνοντας την αγοραστική τους δύναμη και συμπιέζοντας τον προϋπολογισμό των διακοπών τους.

5.2.6 Η επιρροή του Brexit στην καταναλωτική δαπάνη

Δεν μπορεί κανείς να προβλέψει κατά πόσο θα επηρεάσει τα ταξίδια του κάθε καταναλωτή το Brexit. Οι εμπορικές διαπραγματεύσεις Ηνωμένου Βασιλείου-Ε.Ε. θα συνεχιστούν για μια περίοδο σχετικά μεγάλη, με μια αβεβαιότητα που θα μπορούσε να επηρεάσει τη προτίμηση των καταναλωτών να ταξιδεύουν κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου.

Ακόμη και σε περίπτωση μη αλλαγών των ταξιδιωτικών απαιτήσεων, σχετικά με την ελευθερία των περιορισμών μετακίνησης, μια ανησυχία θα μπορούσε να διακατέχει τους καταναλωτές και για άλλα θέματα όταν ταξιδεύουν σε χώρες της Ε.Ε., όπως το θέμα της ιατρικής περίθαλψης, οι ισοτιμίες των νομισμάτων και οι διακυμάνσεις τους, ακόμα και οι αντιλήψεις του Ηνωμένου Βασιλείου. Κατά συνέπεια, οι καταναλωτές θα μπορούσαν να επιλέξουν άλλους προορισμούς ή ακόμα και να μειώσουν στο σύνολο τα ταξίδια τους στο εξωτερικό. Μακροπρόθεσμα Brexit, θα μετατρέψει τα ταξίδια ακριβότερα. Σχετικά με τις εμπορικές συμφωνίες, θα μπορούσαν να θεσπιστούν και σχετικοί φόροι και εισφορές, καθώς και αύξηση τιμών για τα επαγγελματικά ταξίδια, προκειμένου να γίνει γρηγορότερα η απόσβεση των εξόδων που δαπανήθηκαν κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.

Ενώ οι δαπάνες για τα ταξίδια και τις διακοπές έχουν ανακάμψει ικανοποιητικά από την ύφεση, αξιοσημείωτες αυξήσεις στο κόστος

ταξιδιού θα μπορούσαν να αλλάξουν τη γνώμη των καταναλωτών σχετικά με τη σκοπιμότητά του.

Συγκεκριμένα, οι επιδράσεις στην ταξιδιωτική βιομηχανία θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν:

- Εισερχόμενα /εξερχόμενα ταξίδια αναψυχής. Οι τιμές αναμένονται υψηλότερες και οι διακοπές στο εξωτερικό να είναι συνδεδεμένες με τις διακριτικές συμπεριφορές των δαπανών.
- Επαγγελματικά ταξίδια που εκτελούνται στην εξερχόμενη ταξιδιωτική αγορά και διαθέτουν υψηλή έκθεση στην Ε.Ε..
- Φορείς χαμηλού κόστους με μικρότερα περιθώρια κέρδους απαιτώντας υψηλότερους όγκους ταξιδιών ώστε να συνεχίσουν να προσφέρουν ελκυστικές τιμές για τους καταναλωτές.

5.2.7 Το πρόβλημα με τη VISA

Και ενώ αρχικά το πρόβλημα για την έκδοση βίζας δεν υπήρχε, άρχισαν ξανά οι φημολογίες, όπως η πρόσβαση στις αεροπορικές μεταφορές και τα ταξίδια χωρίς θεώρηση για παραθεριστές και επαγγελματίες ταξιδιώτες. Ένα θέμα μείζονος σημασίας που θα πρέπει να αντιμετωπιστεί επείγοντως, κατά τη διάρκεια των συνομιλιών για το Brexit, σύμφωνα με την ΑΒΤΑ, ενώ στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκονται και οι τοποθετήσεις του εκπροσώπου της TUI.

Η βρετανική βιομηχανία εξερχόμενων ταξιδιών αποφέρει περισσότερα από 37 δισεκατομμύρια ευρώ στα ταμεία της ΕΕ και 28 δισεκατομμύρια λίρες για το Ηνωμένο Βασίλειο. Προσφέρει εκατοντάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας και επιχειρήσεις, σε Ηνωμένο Βασίλειο και εξωτερικό. Αρκετές ταξιδιωτικές εταιρίες οραματίζονται το 2019, πως θα υπάρξουν σχετικές ρυθμίσεις στις αρχές του νέου έτους και έτσι οι επιχειρήσεις θα μπορούν

να σχεδιάσουν και να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη των καταναλωτών (<http://money-tourism.gr>, 2017).

Η TUI, η μεγαλύτερη ταξιδιωτική εταιρία της Ευρώπης ζητά να γίνουν άμεσα οι νέες διαπραγματεύσεις για το πρόβλημα που προκύπτει με τις αερομεταφορές. Έχει να κάνει με το συμφέρον των χωρών του νότου της ΕΕ, οι οποίες δουλεύουν κυρίως με ένα μεγάλο αριθμό Βρετανών τουριστών, αφού περίπου ένας στους τέσσερις παραθεριστές στην Ισπανία προέρχεται από το Ηνωμένο Βασίλειο. Τα 4 σημεία όσον αφορά τα ταξίδια των Βρετανών, για τα οποία πρέπει να παρθούν σημαντικές αποφάσεις είναι:

- Να μπορούν οι Βρετανοί να ταξιδεύουν ελεύθερα στην Ευρώπη και πέραν αυτής.
- Μην υποχρεωτική η θεώρηση για παραθεριστές και επαγγελματίες ταξιδιώτες.
- Προστασία των δικαιωμάτων των καταναλωτών.
- Οι επιχειρήσεις να μπορούν να αυξάνουν το προσωπικό τους για την υποστήριξη των παραθεριστών

5.2.8 Το πλήγμα στον εισερχόμενο και τον εξερχόμενο βρετανικό τουρισμό

Ο επικεφαλής του Ευρωπαϊκού Οργανισμού Τουριστικών Επιχειρήσεων (ΕΤΟΑ) προειδοποιεί πως το Brexit έχει ήδη προκαλέσει προβλήματα στον εισερχόμενο τουρισμό της Βρετανίας. Η εισερχόμενη βιομηχανία έρχεται αντιμέτωπη με προβλήματα στο κομμάτι των προσλήψεων, αφού είναι απαραίτητο να προσληφθούν πολύγλωσσοι πτυχιούχοι, από χώρες της Ε.Ε. Έρευνα του ΕΤΟΑ αποδεικνύει πως στα μεγάλα ταξιδιωτικά πρακτορεία και προμηθευτές στα τέλη του περασμένου έτους, σχεδόν το 1/3 των άνω των 35.000 απασχολουμένων είναι πολίτες χωρών της

Ευρώπης, με το 80% των ερωτηθέντων στις εταιρίες να δηλώνει πως είναι πάρα πολύ δύσκολο να γίνει αντικατάσταση των εργαζομένων αυτών με ντόπιους.

Δεν εξυπηρετείται ο πελάτης όταν δεν περιλαμβάνεται η γνώση και άλλων γλωσσών στις δεξιότητες των υποψηφίων. Είναι ιδιαίτερης σημασίας θέμα η εξυπηρέτηση του πελάτη στη γλώσσα που μιλά. Πρόκειται για μια μείωση από 500 σε 60 εκατομμύρια προσωπικοτήτων-ταλέντων, εάν ληφθεί υπόψη πως οι αλλοδαποί στη Βρετανία διαθέτουν δεξιότητες που δύσκολα βρίσκονται στην εγχώρια αγορά (<http://money-tourism.gr>, 2017).

Στην αντίπερα όχθη, ο ταξιδιωτικός τομέας του Ηνωμένου Βασιλείου άντεξε για το 2017 παρά την αβεβαιότητα που επικρατούσε από το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, με τα εξερχόμενα ταξίδια, τα οποία αναμενόταν να υποστούν πλήγμα, λόγω της ανησυχίας για τα βασικά θέματα που αφορούσαν τα ταξίδια και να αντιμετωπιστούν προβλήματα όπως την κινητικότητα του εργατικού δυναμικού, των ανοικτών ουρανών, της βίζας και των συνόρων. Σε μια αναφορά του World Travel & Tourism Council για το 2017, προβλεπόταν ότι οι δαπάνες από ξένους επισκέπτες στη Βρετανία θα σημείωναν αύξηση 6.2%. αντίστοιχα η πτώση για τα ταξίδια στο εξωτερικό θα σημείωνε μείωση 4,2%, μιας που η ισοτιμία της λίρας επηρέαζε την αγοραστική δύναμη των πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου, αλλά και τη προτίμησή τους για διακοπές στο εξωτερικό. Η Economic Impact Report, μαζί με την Oxford Economics, σε μια έρευνα που πραγματοποίησαν, ανέδειξαν πως η συνολική συνεισφορά από τα ταξίδια στην οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου αυξήθηκε κατά 2,6% το 2016 σε £209 δισ. ή 10,8% του ΑΕΠ.

5.3 Οι Βρετανοί επιλέγουν τον εσωτερικό τουρισμό

Δημοσίευμα που έρχεται στο φως το 2016 αναφέρει πως εξαιτίας της πτώσης της λίρας πάρα πολλοί Βρετανοί ταξιδιώτες επιλέγουν προορισμούς εσωτερικού, όπως τα παραθαλάσσια θέρετρα της Βρετανίας αλλά και τα αγροτικά hotspots. Αντίθετα για πάρα πολλούς τουρίστες του εξωτερικού, φαίνεται ελκυστική η συναλλαγματική ισοτιμία μετά το Brexit.

Με μια μείωση 10% της αξίας της λίρας σημαίνει πως μια οικογένεια Βρετανών τεσσάρων ατόμων, θα επιβαρυνθεί επιπλέον 245 δολάρια για τις διακοπές της σε κάποια χώρα της Ευρώπης, εξαιτίας του Brexit,, σύμφωνα με έρευνα του διενέργησε η TravelSupermarket. Η σχετική έρευνα έδειξε ότι ένας Βρετανός τουρίστας θα ξόδευε 513 δολάρια κατά μέσο όρο για τις διακοπές του το 2016, ενώ μια τετραμελής οικογένεια θα ξόδευε 2.052 δολάρια περίπου φέτος. Ρεκόρ σημείωσε ο εσωτερικός τουρισμός της Βρετανίας το πρώτο τρίμηνο 2016, με τον αριθμό επισκεπτών στην Αγγλία να έχει αυξηθεί 10% καθώς ανήλθε στα 7,3 εκατ. το διάστημα αυτό και οι δαπάνες για τον εγχώριο τουρισμό σημείωσαν αύξηση έως 23% καθώς ανήλθαν στα 1,8 δισεκ. δολάρια, σύμφωνα με στοιχεία της έρευνας της VisitBritain.

Εκπρόσωπος της Cheapflights, ανέφερε πως αμέσως μετά το δημοψήφισμα η αναζήτηση πτήσεων από τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής διπλασιάστηκε, αλλά και για άλλες αγορές, όπως αυτές της Κίνας στο 61%, από τον Καναδά στο 49% και από την Ευρώπη στο 31%. Παρά την εκρηκτική πορεία του εισερχόμενου τουρισμού, εκπρόσωποι των τουριστικών επιχειρήσεων της Βρετανίας ανησυχούν πως οι Ευρωπαίοι τουρίστες μπορεί να αισθανθούν περίεργα που επισκέπτονται το Ηνωμένο Βασίλειο λόγω του Brexit.

Η υποτίμηση της στερλίνας κατέστησε τη Βρετανία ελκυστικότερη για τους ξένους τουρίστες, με τις αφίξεις τον Ιούνιο του 2017 να φτάνουν σε αριθμό ρεκόρ. Πρόκειται για μια γνωστή και αναπόφευκτη διαδικασία όταν ένα νόμισμα υποτιμάται, και εν συνεχεία ο καταναλωτής να αγοράζει φθηνά. Ο κόσμος θα αγοράσει περισσότερο, αφού η τιμή τους είναι σε στερλίνα. Και αυτό περιλαμβάνει και τις επισκέψεις στην Αγγλία.

Η υποτιμημένη μετά το δημοψήφισμα λίρα σημαίνει ότι πλέον το Ηνωμένο Βασίλειο είναι ένας πολύ πιο φτηνός ταξιδιωτικός προορισμός απ' ό,τι στο παρελθόν. Και αυτή είναι μια κατάσταση που μπορούν να εκμεταλλευτούν πολλοί τουρίστες από την Ευρώπη, τις ΗΠΑ και την Κίνα. Αυτό δεν είναι ένα αμελητέο κομμάτι σε μια οικονομία 1,8 τρισ. λιρών. Ο εισερχόμενος τουρισμός στη Βρετανία αποφέρει στα ταμεία του κράτους περισσότερα από 50 δισ. λίρες.

10,75 εκατ. επισκέψεις έγιναν στη Βρετανία στο δεύτερο τρίμηνο του 2017, 8% αυξημένες σε αντίθεση με το 2016, ένας αριθμός υψηλότερος από όλα τα τρίμηνα από το 1980, όπου ξεκίνησε η καταγραφή των δεδομένων.

Το Γραφείο Εθνικών Στατιστικών (http://www.statistics.gr/documents/20181/1515741/GreeceInFigures_2017Q1_GR.pdf/98616f15-bbbf-437f-aba0-79204e0f1839), ανακοίνωσε πως το 2017 υπήρξε μείωση στους ανθρώπους που επισκέφτηκαν τη Βρετανία λόγω επαγγελματικών υποχρεώσεων, κατά 4%, σε αντίθεση με τον αριθμό των τουριστών που αυξήθηκε κατά 20%. Τα έσοδα από τον τουρισμό αποτελούν εξαγωγές υπό μια οικονομική αίρεση. Για παράδειγμα, εάν σταλεί στη Γερμανία ένα φορτίο μπίρας, πρόκειται για μια εξαγωγή. Αν όμως ένα Γερμανός έρθει στην Αγγλία και πληρώσει για την ίδια μπίρα κατά την διάρκεια της παραμονής του, είναι ακριβώς

το ίδιο πράγμα. Κάτι που μπορεί να χαρακτηριστεί σαν "αόρατη εξαγωγή", αλλά από οικονομικής άποψης δρα με την ίδιο τρόπο ενός αυτοκινήτου που εξάγουμε. Το εμπορικό έλλειμμα της Βρετανίας, μειώνεται, αφού η λίρα της μετά Brexit εποχής ευνοεί της τουριστικές αφίξεις.

5.4 Η θέση των αεροπορικών και ταξιδιωτικών εταιρειών

Ο Michael O'Leary, διευθύνων σύμβουλος της Ryanair, προβλέπει πως θα επικρατήσει αναστάτωση προς τα Χριστούγεννα του 2018 από την αποτυχία της κυβέρνησης του Ηνωμένου Βασιλείου να δώσει ξεκάθαρες απαντήσεις όσον αφορά τις λεπτομέρειες των δικαιωμάτων πτήσης μεταξύ της Βρετανίας και της ΕΕ μετά από το Brexit. Αυτό διότι οι Ευρωπαίοι τραβούν τις διαπραγματεύσεις, καθυστερώντας έτσι τα δικαιώματα πτήσης.

Συμπληρώνει πως δεν αισθάνεται το ίδιο αισιόδοξος με τους επικεφαλές των βρετανικών αεροπορικών εταιριών που πιστεύουν πως θα βρεθεί λύση, αφού οι εταιρείες Air France-KLM και Lufthansa ενδιαφέρονται να διαταράξουν τις πτήσεις του Ηνωμένου Βασιλείου για έξι μήνες από τον Σεπτέμβριο του 2018. Πρέπει να γνωρίζει ο κόσμος τι θα γίνει, πριν ακόμη τον Μάρτιο του 2019, μεσολαβώντας μια μεταβατική περίοδο, σε διαφορετική περίπτωση θα πρέπει να αρχίσει η ακύρωση των πτήσεων. Τέλος, κατέληξε πως η ευρωπαϊκή αναγνώριση της εταιρείας, της δίνει την δυνατότητα να μεταφέρει τα αεροσκάφη της σε άλλες ευρωπαϊκές βάσεις.

Από την άλλη μεριά, το αφεντικό της Tui UK, Nick Longman, αναφέρει πως ένα Brexit θα αναγκάσει τους επισκέπτες του Ηνωμένου Βασιλείου να διαχειριστούν καλύτερα το budget τους, επιλέγοντας τον επόμενο

χρόνο μια πιο συμφέρουσα λύση. Οι καταναλωτές θα συνεχίσουν τις διακοπές τους και το επόμενο έτος παρά την περαιτέρω επιβράδυνση της βρετανικής οικονομίας ως αποτέλεσμα του Brexit, λέγοντας πως οι παραθεριστές είναι πιθανό να μειώσουν τα έξοδα, αλλάζοντας προορισμό ή να μειώσουν τις μέρες των διακοπών τους, διατηρώντας τον προϋπολογισμό των διακοπών τους. Κάτι που είναι ένα από τα προβλήματα που απασχολεί τους ταξιδιωτικούς και αεροπορικούς κλάδους του Ηνωμένου Βασιλείου.

Ένας από τους μεγαλύτερους Tour Operator του Ηνωμένου Βασιλείου, η Ferrovial, σχεδιάζει να μεταφερθεί εκτός Βρετανίας, μετά την εκκρεμούσα έξοδο της χώρας από την Ευρωζώνη. Η ισπανική κοινοπραξία θα μεταφέρει το χαρτοφυλάκιό της στο Άμστερνταμ πιθανότατα μετά το καλοκαίρι και αυτό διότι επιθυμεί να διατηρηθούν οι διεθνείς εταιρείες του ομίλου υπό την νομοθετική ομπρέλα της Ε.Ε (<http://www.travelweekly.co.uk>, 2018).

Η βρετανική κυβέρνηση δέχεται πιέσεις από την IATA, καλώντας τη να δώσει λύσεις όσον αφορά αεροπορικά ζητήματα, καθώς ο χρόνος πιέζει και μπορεί να μείνει αρκετά πίσω στα γεγονότα. Ο γενικός διευθυντής και διευθύνων σύμβουλος της IATA, Alexandre de Juniac, δήλωσε πως η εύρυθμη λειτουργία του Ηνωμένου Βασιλείου θα συνεχίσει να υφίσταται, αν υπάρχει συνεννόηση με την Ευρώπη και τον υπόλοιπο κόσμο. Όταν θα εγκαταλείψει την Ε.Ε και την ενιαία αγορά, αυτομάτως τίθεται εκτός και του Κοινού Ευρωπαϊκού Χώρου, και τα δικαιώματα μετακίνησης να τίθενται επίσης υπό αμφισβήτηση.

Η IATA επιθυμεί να δει έργα σε ένα ευρύ φάσμα θεμάτων, όπως:

- Εύρεση προσωπικού, συστημάτων και λύσεων επεξεργασίας για πιθανή εκτόξευση των τελωνειακών συναλλαγών από 4,6 εκατ./μήνα σε 21 εκατ./μήνα.
- Ανάπτυξη μεταναστευτικών λύσεων για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των εκατομμυρίων ταξιδιωτών μεταξύ Ηνωμένου Βασιλείου και της υπόλοιπης Ευρώπης, εφόσον οι διαδικασίες ελέγχου των συνόρων είναι δυσκολότερες.
- Καθορισμός της σχέσης του Ηνωμένου Βασιλείου με τον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Ασφάλειας της Αεροπορίας (EASA) (<https://www.iata.org/pressroom/speeches/Pages/2017-11-08-01.aspx>).

Η συμφωνία που αφορά την σύνδεση από αέρος του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελεί την κύρια προτεραιότητα του κλάδου, με την πρωθυπουργό να ενεργοποιεί τη διαδικασία του Brexit, δημοσιεύοντας παράλληλα το «πολυνομοσχέδιο» για την ενσωμάτωση της κοινοτικής νομοθεσίας στο βρετανικό Δίκαιο (Great Repeal Bill). Ο διευθύνων σύμβουλος της Abta, Mark Tanzer, δήλωσε πως χρειάζεται μια συμφωνία αερομεταφορών, αφού δεν υπάρχει εναλλακτική θέση στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και η βιομηχανία πρέπει να δύναται να μπορεί να σχεδιάσει τη πρόσβαση που θα υπάρχει με την Ε.Ε. Ο Tanzer πιστεύει ότι οι υπουργοί κατανοούν τη σημασία να διευκρινιστεί η κατάσταση, αλλά φοβάται μια πολιτική αναμονή μέχρι να ψηφιστεί. Τον Οκτώβριο 2017 η Travel Convention που πραγματοποιήθηκε στις Αζόρες, έδωσε την ευκαιρία να αφυπνιστούν σχετικά με τους πρώτους έξι μήνες διαπραγματεύσεων του Brexit. Η πρωθυπουργός Μέι καλέστηκε από τον πρόεδρο και διευθύνων σύμβουλο του World Travel & Tourism Council, David Scowsill,

προκειμένου να συζητήσουν βασικά θέματα σχετικά με τα ταξίδια. Συζητήθηκαν μεταξύ άλλων να μείνει ως έχει η ενιαία αγορά αερομεταφορών στην Ε.Ε., η κίνηση του εργατικού δυναμικού, τα ταξίδια χωρίς την έκδοση βίζας, αλλά και τις επενδύσεις με τα σύνορα είναι δύσκολο να παρθεί μια απόφαση μέσα σε δύο χρόνια, όταν ο Καναδάς χρειάστηκε επτά χρόνια, ώστε να εξασφαλίσει μια εμπορική συμφωνία με την Ευρώπη.

Πιο πρόσφατα ο ευρωπαϊκός αεροναυπηγικός κολοσσός Airbus προειδοποίησε τη κυβέρνηση της Βρετανίας πως θα σταματήσει να δραστηριοποιείται στο Ηνωμένο Βασίλειο, σ περίπτωση που δεν υπάρξει μια μεταβατική συμφωνία. Σκοπός της θέσης αυτής δεν είναι να πιέσει και να εκφοβίσει την κυβέρνηση, αλλά να την ενημερώσει. Η εν λόγω εταιρεία απασχολεί 14.000 εργαζομένους σε 25 διαφορετικές εγκαταστάσεις στη χώρα.. και όλο αυτό λίγες μέρες μετά από την εκτίμηση της Προέδρου της Συνομοσπονδίας Βρετανικής Βιομηχανίας, πως κινδυνεύουν άμεσα, ακόμη και με εξαφάνιση, αρκετοί τομείς της βρετανικής βιομηχανίας, αν δεν υπάρξει κάποια τελωνειακή ένωση με την υπόλοιπη Ευρώπη, κάτι που είναι από τις βασικές επιδιώξεις της Τερέζα Μέι (<https://www.lifo.gr>, 2018)

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το Βexit πλέον αποτελεί γεγονός. Πρόκειται για την έκβαση του αποτελέσματος μιας εκστρατείας που δεν βασίστηκε σε καθαρή σκέψη και επιχειρήματα επί της ουσίας, αλλά σε λαϊκίστικα συναισθήματα των πολιτών του Ηνωμένου Βασιλείου, και κυρίως των γηραιότερων. Μιας εκστρατείας που επικαλέστηκε το αρνητικό αντίκτυπο του μεταναστευτικού κύματος, προάγοντας συνθήματα εκφοβισμού,

ρατσισμού και ξενοφοβίας. Το δημοψήφισμα ήταν αποτέλεσμα της προσωπικής προεκλογικής ατζέντας του τέως, Πρωθυπουργού της Βρετανίας, ο οποίος κινήγησε ψήφους με την υπόσχεση του εν λόγω δημοψηφίσματος, προκειμένου να αντιμετωπίσει την εσωκομματική αντιπολίτευση στο κόμμα των Συντηρητικών. Από τη μία οι Βρετανοί φαίνονται ενθουσιασμένοι με το αποτέλεσμα, από την άλλη πλευρά όμως τους διχάσει η συγκεκριμένη απόφαση. Οι Ευρωπαίοι καλούνται να αντιδράσουν μπροστά στις επιπτώσεις που θα έρθουν, και να πάρουν σημαντικές αποφάσεις που θα αλλάξουν ριζικά το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Προς μια περισσότερη και καλύτερη Ευρώπη για το καλό του συνόλου των Ευρωπαίων πολιτών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Brexit: Η ανακοίνωση της Μέι για μια 'παγκόσμια Βρετανία', <https://www.news247.gr/kosmos/brexit-i-anakoinosi-tis-mei-gia-mia-pagkosmia-vretania.6483736.html> (Ανακτήθηκε στις 10/06/2018)

Το άρθρο 50, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:12016M050> (Ανακτήθηκε στις 12/06/2018)

Ανακοινώθηκε η συμφωνία για το Brexit μετά τη συνάντηση Μάι-Γιουνκερ, <http://www.voria.gr/article/anakinothike-i-simfonia-gia-to-brexit-meta-ti-sinantisi-mei---giouner> (Ανακτήθηκε στις 12/06/2018)

Η Βρετανία αποφάσισε: Brexit στις 29 Μαρτίου 2019, στις 23:00 ώρα Γκρίνουιτς, <http://www.iefimerida.gr/news/375028/i-vretania-apofasise->

[brexit-stis-29-martioy-2019-stis-2300-ora-gkrinoyits](#) (

Ανακτήθηκε στις 14/06/2018)

Τι σημαίνει το Brexit για Ελλάδα και την υπόλοιπη ΕΕ,

<http://www.toxrima.gr/ti-simainei-to-brexit-gia-ellada-kai-tin-ypol/>

(Ανακτήθηκε στις 16/06/2018)

Μελέτη της Eurobank για το Brexit. Ποιες οι επιπτώσεις για την

Ελλάδα, https://www.huffingtonpost.gr/2017/04/11/oikonomia-eurobank-brexit-epiptoseis-ellada_n_15944056.html

[eurobank-brexit-epiptoseis-ellada_n_15944056.html](#)

(Ανακτήθηκε στις 17/06/2018)

Σχέσεις Ηνωμένου Βασιλείου – Ε.Ε. : Οι επιπτώσεις του

BREXIT στην ελληνική οικονομία, <https://money-tourism.gr/schesis-inomenou-vasiliou-e-e-epiptosis-tou-brexit-stin-elliniki-ikonomia/>

[https://money-tourism.gr/schesis-inomenou-vasiliou-e-e-epiptosis-tou-brexit-stin-elliniki-ikonomia/](#)

(Ανακτήθηκε στις 20/06/2018)

Το Brexit μπορεί να επηρεάσει με τέσσερις τρόπους την

Ελλάδα | Ελληνική Οικονομία | Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ,

<http://www.kathimerini.gr/905109/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/to-brexit-mporei-na-ephreasei-me-tesseris-tropoys-thn-ellada>

[http://www.kathimerini.gr/905109/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/to-brexit-mporei-na-ephreasei-me-tesseris-tropoys-thn-ellada](#)

(Ανακτήθηκε στις 22/06/2018)

Κουσούνας Σ., 2016, Οι επιπτώσεις του Brexit χτυπούν την

πόρτα του ελληνικού τουρισμού | Ελληνική Οικονομία | Η

ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ,

<http://www.kathimerini.gr/864997/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-epiptwseis-toy-brexit-xytypoyn-thn-porta-toy-ellhnikoy-toyris moy>

[http://www.kathimerini.gr/864997/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/oi-epiptwseis-toy-brexit-xytypoyn-thn-porta-toy-ellhnikoy-toyris moy](#)

(Ανακτήθηκε στις 22/06/2018)

Τουχτσίδου Σ., 2016, Πώς θα επηρεάσει το Brexit τον ελληνικό

τουρισμό | Euronews,

<http://gr.euronews.com/2016/06/10/brexit-good-or-bad-for-british-tourism>

[http://gr.euronews.com/2016/06/10/brexit-good-or-bad-for-british-tourism](#) (Ανακτήθηκε στις 25/06/2018)

Brexit: Απρόβλεπτες συνέπειες για τον ελληνικό τουρισμό, εξαγωγές - Στο «κόκκινο» οι low cost αεροπορικές εταιρίες - ΑΘΗΝΑ 984 - Ο ΣΤΑΘΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ, <http://www.athina984.gr/2016/06/24/brexit-aprovleptes-synepies-gia-ton-elliniko-tourismo-sto-kokkino-i-low-cost-aeroporikes-eteries> (Ανακτήθηκε στις 25/06/2018)

Καραντζαβέλου Β., 2016, Brexit: Ποιες οι επιπτώσεις στον ευρωπαϊκό τουρισμό, <http://traveldailynews.gr/news/article/62469>, (Ανακτήθηκε στις 25/06/2018)

Αλγκάιερ Χ./ Καλιτριμιτζής Α., 2017, Λιγότεροι βρετανοί τουρίστες στην Πορτογαλία, <http://www.voria.gr/article/brexit-ligoteri-vretani-touristes-stin-portogalia>, (Ανακτήθηκε στις 26/06-2018)

Αλλάζει το Brexit τη δυναμική στον κυπριακό τουρισμό από Ην. Βασίλειο;, <http://politis.com.cy/article/allazi-to-brexit-ti-dinamiki-ston-kipriako-tourismo-apo-in-vasilio> , (Ανακτήθηκε στις 27/06/2018)

Το Brexit φέρνει περισσότερους Αμερικανούς στην Ευρώπη | Cretapost.gr, <https://www.cretapost.gr/249700/to-brexit-ferni-perissoterous-amerikanous-stin-evropi/> , (Ανακτήθηκε στις 27/06/2018)

Φούρλα Δ.Μ., 2016, ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟ : ΑΒΤΑ - DELOITTE, αυτές είναι οι επιπτώσεις από το Brexit στον Τουρισμό - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <http://money-tourism.gr/apoklistiko-abta-deloitte-aftes-ine-epiptosis-apo-brexit-ston-tourismo/#axzz5EHUycGyK>, (Ανακτήθηκε στις 28/06/2018)

- Φούρλα Δ.Μ., 2016, ABTA - Deloitte : Το δεύτερο μέρος της έρευνας - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <http://money-tourism.gr/abta-deloitte-defterero-meros-tiserevnas/#axzz5HwNrIJhe>, (Ανακτήθηκε στις 30/06/2018)
- Οι millennials ανησυχούν για τις επιπτώσεις του Brexit στα ταξίδια τους - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/oi-millennials-anisychoy-n-gia-tis-epiptoseis-toy-brexit-sta-taxidia-toys/>, (Ανακτήθηκε στις 30/06/2018)
- Οι Βρετανοί φοβούνται αύξηση τιμών στις διακοπές μετά το Brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/vretani-fovounte-afxisi-timon-stis-diakopes-meta-brexit/>, (Ανακτήθηκε στις 30/06/2018)
- Guardian: Οι Βρετανοί επιλέγουν τον εσωτερικό τουρισμό μετά το brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <http://money-tourism.gr/guardian-vretani-epilegoun-ton-esoteriko-tourismo-meta-brexit/#axzz5HgQtenfD> , (Ανακτήθηκε στις 30/06/2018)
- WTTC : Πλήγμα στον εξερχόμενο αγγλικό τουρισμό το Brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <http://money-tourism.gr/wttc-pligma-ston-exerchomeno-angliko-tourismo-to-brexit/#axzz5EHUycGyK> , (Ανακτήθηκε στις 02/07/2018)
- Το Brexit «βλάπτει» τη βρετανική ταξιδιωτική βιομηχανία - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <http://money-tourism.gr/brexit-vlapti-ti-vretaniki-taxidiotiki-viomichania/#axzz5AsyBRLIP>, (Ανακτήθηκε στις 02/07/2018)

- Tour Operator εγκαταλείπει το Ηνωμένο Βασίλειο λόγω Brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/tour-operator-egkataleipei-to-inomeno-vasileio-logo-brexit/>, (Ανακτήθηκε στις 02/07/2018)
- Davies P., 2018, Heathrow operator to move from UK | Travel Weekly, <http://www.travelweekly.co.uk/articles/306813/heathrow-operator-to-move-from-uk>, (Ανακτήθηκε στις 05/07/2018)
- WTM 2017: Το "αφεντικό" της TUI UK προειδοποιεί για πιο «σφιχτές» διακοπές μετά το Brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/wtm-2017-afentiko-tis-tui-uk-proidopii-gia-pio-sfichtes-diakopes-meta-brexit/>, (Ανακτήθηκε στις 05/07/2018)
- Η Ryanair προβλέπει μεγάλες αναταραχές πριν από τα Χριστούγεννα του 2018, λόγω Brexit - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/i-ryanair-provlepi-megales-anataraches-prin-apo-ta-christougenna-tou-2018-logo-brexit/>, (Ανακτήθηκε στις 05/07/2018)
- "Πιέζουν" τα θέματα του Brexit, το αφεντικό της IATA προειδοποιεί την κυβέρνηση - ΧΡΗΜΑ & ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ money-tourism.gr, <https://money-tourism.gr/piezoun-ta-themata-tou-brexit-afentiko-tis-iata-proidopii-tin-kyvernisi/>,
- Σούκη Σ., 2017, Οι βρετανικές εκλογές, το Brexit και οι Βρετανοί τουρίστες στην Ελλάδα, <https://www.protothema.gr/economy/article/672240/oi->

[vretanikes-ekloges-to-brexite-kai-oi-vretanoi-touristes-stin-ellada/](#), (Ανακτήθηκε στις 08/07/2018)